

ÓBUDAI EGYETEM

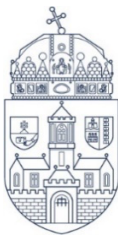
Keleti Károly Gazdasági Kar
Közgazdaságtudományi, Pénzügyi és Számviteli Intézet

SZAKDOLGOZAT

ÓE-KGK
2025

Hallgató neve:
Hallgató törzskönyvi száma:

Papp Viktória Tímea
T008655/FI12904/G

SZAKDOLGOZAT FELADATLAP

ÓBUDAI EGYETEM
ÓBUDA UNIVERSITY

Óbudai Egyetem
Keleti Károly Gazdasági Kar
Közgazdaságtudományi, Pénzügyi és Számviteli Intézet

SZAKDOLGOZAT FELADATLAP

Hallgató neve: Papp Viktória Tímea
Szakdolgozat száma: SZD2409171009047924F7XG72
Törzskönyvi száma: T008655/FI12904/G

Neptun kódja: [REDACTED]

Szak: Műszaki menedzser (BSc)
Specializáció: Informatika specializáció
Projektmenedzser specializáció

- A dolgozat címe: Bankrendszerek bemutatása itthoni és közel-keleti viszonylatban
A dolgozat címe angolul: Presentation of banking systems in Hungary and the Middle East
A feladat részletezése:
1. Végezzen a címben vázolt témában szakirodalmi kutatást hazai és külföldi források felhasználásával!
2. Mutassa be a magyar és a közel-keleti bankrendszer sajátosságait!
3. Végezzen a témában primer kutatást!
4. Értelmezze a kapott eredményeket és fogalmazzon meg következtetéseket, javaslatokat!

Intézményi konzulens neve: Tóth István Márk

A kiadott téma elévülési határideje: 2026. 02. 10.
Beadási határidő: 2025. 12. 15.

A szakdolgozat: Nem titkos.

Kiadva: Budapest, 2025. 11. 25.

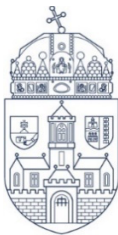

Intézetigazgató

A dolgozatot beadásra alkalmasnak találom:

Tóth István Márk
belső konzulens

külső konzulens

HALLGATÓI NYILATKOZAT

Alulírott Papp Viktória Tímea (Neptunkód: [REDACTED]) hallgató kijelentem, hogy a szakdolgozat saját munkám eredménye, a felhasznált szakirodalmat és eszközöket azonosíthatóan közöltem. Az elkészült szakdolgozatban található eredményeket az egyetem és a feladatot kiíró intézmény saját céljára térítés nélkül felhasználhatja, a titkosításra vonatkozó esetleges megkötések mellett.

Budapest, 2025.12.05

hallgató aláírása

TARTALOMJEGYZÉK

1.	BEVEZETÉS	1
2.	A BANKRENDSZEREK FOGALMA ÉS SZEREPE A GAZDASÁGBAN	4
2.1.	A bankrendszerek meghatározó funkciói	4
2.2.	A bankrendszer szerepe a gazdasági stabilitásban és fejlődésben	6
2.3.	A pénzügyi bizalom és kockázatkezelés jelentősége	8
3.	A MAGYAR BANKRENDSZER FEJLŐDÉSE ÉS SAJÁTOSSÁGAI	12
3.1.	Az EU-csatlakozás hatása a Magyar bankokra	12
3.2.	A 2008-as válság és a devizahitelezés problémái	13
3.3.	Digitalizáció hatása Magyarországon	14
4.	A KÖZEL-KELETI BANKRENDSZER BEMUTATÁSA	16
4.1.	Az iszlám vallás hatása a pénzügyi rendszerre	16
4.2.	Az iszlám pénzügy alapelvei	17
4.3.	Banki és befektetési formák murabaha, mudaraba, musharaka, ijara	18
4.4.	A Közel-Keleti bankrendszerek nemzetközi szerepe és fejlődése	19
4.5.	Olajbevételek hatása	21
5.	BANKI VISSZAÉLÉSEK ÉS CSALÁSOK A PÉNZÜGYI RENDSZERBEN MAGYAR ÉS KÖZEL-KELETI PÉLDÁKKAL	23
6.	PRIMER KUTATÁS	25
6.1.	Módszertan ismertetése	26
6.2.	A primer kutatás eredményeinek értékelése és összehasonlítása	27
6.3.	A szakértői interjúk összehasonlító elemzése	34
6.4.	Személyes tapasztalataim a Dubai pénzügyi és banki rendszer működéséről	37
6.5.	Következtetések és javaslatok	38

7. ÖSSZEFOGLALÁS	40
IRODALOMJEGYZÉK	43
MELLÉKLETEK	45
TARTALMI KIVONAT	49
SUMMARY	49

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra : Életkori megoszlás százalékos formában	28
2. ábra : Bizalom a kétbankrendszerben százalékos formában	29
3. ábra: Az Iszlám, Dubai bankrendszer stabilitása	30
4. ábra : A Magyar bankrendszer stabilitása	31
5. ábra : A jövő bankrendszerének legfontosabb jellemzői százalékos formája.	33

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. táblázat: Csalások összehasonlítása	24
--	----

1. BEVEZETÉS

A bankrendszer a modern gazdaság egyik legmeghatározóbb intézményi pillére, mivel alapvető közvetítő szerepet tölt be a pénzügyi erőforrások áramlása és elosztása terén. A pénz közvetítésével összekapcsolja a gazdaság valamennyi szereplőjét a lakosságot, a vállalkozásokat, az államot és a pénzpiacokat, miközben hozzájárul a bizalom fenntartásához és a tőke hatékony allokációjához. A bankrendszer működése nélkül a gazdaság mindennapos folyamatai lelassulnának vagy ellehetetlenülnének, hiszen a pénzügyi tranzakciók lebonyolítása, a megtakarítások kezelése, a hitelezés és a befektetések koordinálása döntően banki közvetítéssel valósul meg.

A normális banki tevékenységek között szerepel a megtakarítás, hitel felvétel vagy a számlavezetés, de nem csak erre alkalmas, hanem a gazdaság fejlesztésében, fejlődésében és a gazdaság stabilitásnak fenntartásának is a szerves eleme. Pontosan a fent említettek miatt fontos elemezni, tanulmányozni a bankrendszerek működését mint az elméleti részét és a gyakorlati kérdéseit is.

A témaválasztásom több tényező együttes hatásából alakult ki. Az elmúlt évtizedekben mind a Magyar, mind pedig a Közel-Keleti különösen az Egyesült Arab Emírségekben működő pénzügyi rendszerek jelentős átalakuláson mentek keresztül. A technológiai fejlődés alapjaiban formálta át az ügyfélkapcsolatok jellegét, új banki szolgáltatási modelleket hozott létre, miközben több új pénzintézet jelent meg, és mások csődöt voltak kénytelenek bejelenteni. A témához való kötődésem személyes szinten is erős mivel egy évig Dubaiban éltem és dolgoztam, így közvetlen tapasztalatom van a Közel-Keleti bankrendszer működéséről, kulturális sajátosságairól és digitalizációs fejlettségéről.

A dolgozatom kutatási célja a Magyar bankrendszerek sajátos jellemzői bemutatása, a fejlődésének leírása majd a jelenlegi helyzetének bemutatása. Ezt követően összehasonlítani a Közel-Keleti bankrendszerrel. Amely érdekes lehet az ottani kulturális tényezők befolyásai miatt. Az Iszlám vallás önmagában is jelentős sajátosságokat hordoz, amelyekhez szorosan kapcsolódnak azok a vallási előírások és etikai elvek, amelyek meghatározó szerepet játszanak a pénzügyi rendszer felépítésében és működésében.

Az összehasonlítás során vizsgálom, hogy a két bankrendszer miként reagál különböző pénzügyi és gazdasági válsághelyzetekre, milyen típusú kockázatokkal szembesülnek a helyi bankok, valamint milyen szolgáltatásokat kínálnak ügyfeleik számára. Ezeket a szempontokat részletesen elemzem a két rendszer sajátosságainak feltárása érdekében.

A vizsgálatom célja nem csupán a két bankrendszer bemutatása, hanem azok hasonlóságainak és a különbségeinek tanulmányozás, továbbá annak elemzése, hogy a két bizonyos szempontból eltérő, más tekintetben azonban hasonló logikára épülő rendszer milyen előnyöket és hátrányokat hordoz.

Több problémát is felfogok vetni, több pontot is tudatosítani fogok a leírásomban. Az egyik ezek közül mikor és miért omlik össze be egy bank. A 2008-as világgazdasági válság és a Magyar deviza alapú hitelválság bemutatja, hogy a nagymértékű kockázat vállalás, a nem rendben történő koordinálás és a piaci bizalom elvesztésének összefonódásával milyen és mekkora kár okozható.

Amikor egy bank csődbe megy, annak hátterében nemcsak gazdasági okok állhatnak, hanem vezetői és etikai problémák is szerepet játszhatnak. A pénzügyi intézmények működését gyakran érinthetik különböző visszaélések, mint például a pénzmosás, a tisztességtelen hitelezési gyakorlatok vagy a bennfentes kereskedelem, amelyek jelentős mértékben rombolják a közvélemény bankrendszerbe vetett bizalmát. Ide sorolhatók a napjainkban egyre gyakoribb telefonos és online csalások, illetve az adathalász támadások is, amelyek az ügyfelek biztonságérzetét gyengítik. A kutatás során ezekre a jelenségekre is kiemelt figyelmet fordítok, mivel jelentős különbségek figyelhetők meg abban, hogy egyes országok így Magyarország és a Közel-Keleti térség miként reagálnak és milyen intézkedéseket alkalmaznak a visszaélések megelőzésére és kezelésére.

A vizsgálat során fontos szempont a banki szolgáltatások eltérő struktúrája, hiszen míg Magyarországon az elmúlt években elsősorban a digitalizáció került előtérbe, addig a Közel-Keleti térségben különösen az iszlám bankrendszerben a kamatmentes hitelezés és a vallási előírásokhoz igazodó pénzügyi termékek jelentik a legmarkánsabb különbséget. Az iszlám jogi és etikai elvek jelentős hatást gyakorolnak mind az ügyfél és a bank közötti kapcsolatra, mind pedig a szolgáltatási kínálatra, amely alapvetően eltér a nyugati típusú banki gyakorlattól.

A Magyar bankrendszer fejlődése során az egyszintű modellből egy integrált, kétszintű struktúra alakult ki, amely szorosan illeszkedik az Európai Unió pénzügyi szabályozási keretéhez és elvárásaihoz. Ezzel párhuzamosan a Közel-Keleten az elmúlt évtizedekben jelentős gazdasági erőre tettek szert, főként az olajbevételeknek köszönhetően, ami lehetővé tette számukra, hogy meghatározó szereplővé váljanak a globális pénzügyi térben.

A dolgozat a Magyar és a Közel-Keleti bankrendszerek összehasonlításán keresztül átfogó képet kíván nyújtani a két térség pénzügyi és kulturális sajátosságainak sokféleségéről, és rávilágítani arra, hogy eltérő működési modelljeik milyen lehetséges válaszokat kínálnak a jövő pénzügyi kihívásaira.

2. A BANKRENDSZEREK FOGALMA ÉS SZEREPE A GAZDASÁGBAN

A mai bankrendszerek a középkorra visszavezethetők, onnan alakultak ki. A bankrendszer egy adott országban a bankok mint kereskedelmi és központi illetve a pénzügyi intézmények összeségét értjük. A bankrendszer alapvető feladata a gazdaság pénzügyi vérkeringésének biztosítása: a megtakarítások összegyűjtése, a hitelezés, a fizetési forgalom lebonyolítása, valamint a pénzügyi stabilitás megőrzése (Mishkin, 2019). Ennek két változata lehetséges az egyszintű és a kétszintű rendszer.

Egyszintű rendszer többnyire szocialista országokban jött létre, ilyen volt Magyarország is 1948-tól 1987-ig. Az egyszintű rendszer jellemzője, hogy a jegybank egyszerre látja el a központi banki funkciókat és a kereskedelmi banki feladatokat (Magyar Nemzeti Bank 2012. A Magyar bankrendszer története).

A kétszintű rendszerrel a központi bankok nem állnak közvetlen kapcsolatban a gazdasági szereplőkkel, a második szinten álló, kereskedelmi bankokkal áll kapcsolatban. A jegybank kizárólag központi bank feladatát látja el, a kereskedelmi bankok külön intézmények, amelyek a lakosságnak és vállalatoknak nyújtanak pénzügyi szolgáltatásokat (Mishkin, F. S. 2019. The Economics of Money, Banking, and Financial Markets).

A modern gazdaság nem működne a bankrendszer nélkül mivel a tranzakciók tarifái megnőnének, a tőke áramlása lelassulna. Ezért van, hogy minden válság alatt a bankrendszerek kiemelt figyelmet fordítanak a stabilitásra hiszen közvetlen hatást gyakorol a gazdaság egészére. A bankrendszer működése meghatározza a gazdaság dinamizmusát, fejlettségét és válságtűrő képességét.

2.1. A bankrendszerek meghatározó funkciói

A bankok a pénzpiac alapvető közvetítő intézményei, amelyek biztosítják a megtakarítások hatékony áramlását a gazdaság különböző szereplői között. Működésük a modern gazdaság egyik nélkülözhetetlen feltétele, hiszen nélkülük a tőke elosztása és a pénzügyi tranzakciók lebonyolítása jelentősen lelassulna vagy ellehetetlenülne.

Nemzetközi szinten egy banknak ezt a három alaptevékenységet kell folytatnia:

- Hitelnyújtás
- Betétek kezelése
- Fizetési forgalom lebonyolítása

Persze ennél a bankok ma már egészen szélesebb pénzügyi szolgáltatásokat kínálnak a használóiknak.

Mint fizetési forgalom működtetése a bankok egyik szerepe a pénzforgalom lebonyolítása. A gazdasági tranzakciók akadálytalan lebonyolításában az elektronikus bank nyújtotta szolgáltatások, a bankkártyás fizetések, online történő utalások illetve a számlavezetési szolgáltatások mind ezt segítik. Ezek a rendszerek hozzáadnak a bizalom fenntartásához, így lehetővé teszi a piaci folyamatokat is (Magyar Nemzeti Bank 2022. Fizetési Rendszer Jelentés).

A bankrendszer egyik alapvető feladata a likviditás biztosítása. Likvidnek tekintünk egy eszközt vagy értékpapírt, ha azt gyorsan, könnyen és az aktuális piaci értékéhez közel eső áron lehet készpénzre váltani. Minél egyszerűbben és alacsonyabb költséggel érhető el a befektetett összeg, annál likvidebbnek számít az adott eszköz. A megfelelő likviditási szint fenntartása elengedhetetlen a gazdaság stabil működéséhez, hiszen csak akkor lehet kielégíteni a lakosság és a vállalatok rövid távú pénzigényeit, ha elegendő pénzügyi forrás áll rendelkezésre a pénzügyi rendszerben. A likviditás hiánya könnyen vezethet pénzügyi zavarokhoz, míg a megfelelő szintje hozzájárul a gazdaság kiegyensúlyozott és fenntartható működéséhez. (MNB 2021. Pénzügyi stabilitási jelentés)

A bankok a betétekből származó forrásokat hitelezési tevékenységre és különböző befektetésekre egyaránt felhasználhatják, ami lehetővé teszi számukra a kockázatok megosztását és csökkentését. A források ilyen jellegű diverzifikált elosztása hozzájárul a banki portfólió stabilitásához és a pénzügyi rendszer egészének kiegyensúlyozott működéséhez. A diverzifikáció is egyfajta kockázat kezelési módszer, több termékbe való befektetéssel csökkenthető az egy terméknél kialakuló kockázatok. A bank is használja ezt, hogy minimalizálja a nem kifizetésekből adódó kockázatok. (Saunders, A., & Cornett, M. M. 2018. Financial Institutions Management)

Gazdaságpolitikai funkciói is vannak egy bankrendszernek. A központi bank monetáris politikája a kereskedelmi bankokon keresztül hat a gazdasági folyamatokra. Egy bér emelést, beruházás növelését még hiteleket is befolyásolhat egy jegybanki alapkamat és a minimális tartalék ráta szabályozása. A monetáris politika arról is szól, hogy pénzt kell hitelként létrehozni, hogy a célokat elérjük. A bankok segítenek az infláció szabályozásában, a pénzkínálat ellenőrzésében és a gazdasági stabilitás fenntartásában is. (Blanchard, O. 2021. Macroeconomics)

A banki pénzügyek funkciói nélkül a modern gazdaság működése nem lenne lehetséges. A bankok nemcsak közvetítők, hanem hitelezők is. Egyfajta keringési rendszert működtet. Biztosítják a mindennapi gazdasági ügyek gyors és biztonságos lebonyolítását, életben tartja a bizalmat a kereskedelem résztvevői között. Alapvető funkciói szorosan összefüggenek és hatnak egymásra. Az átlátható banki működésre minden országnak szüksége van ahhoz, hogy gazdasága gördülékenyen működjön. (Cecchetti, S. G., & Schoenholtz, K. L. 2019. Money, Banking and Financial Markets)

2.2. A bankrendszer szerepe a gazdasági stabilitásban és fejlődésben

A fent említettek alapján világosan látható, hogy egy gazdaság stabil működéséhez elengedhetetlen a pénzügyi rendszer hatékony és megbízható működése, hiszen ez teremti meg a gazdasági fejlődés alapját. A bankrendszer stabilitása azt jelenti, hogy a pénzügyi intézmények képesek folyamatosan és biztonságosan ellátni közvetítő szerepüket biztosítják a pénz áramlását a gazdaság szereplői között, lebonyolítják a fizetési tranzakciókat, valamint hitel és befektetési szolgáltatásaikkal támogatják a gazdasági tevékenységeket. Várhegyi Éva is hangsúlyozza, hogy a modern társadalmak működését átszövi a pénz használata, és ennek következtében a bankrendszer hatása mindenütt érzékelhető: „biztosítja a gazdaság olajozott működését, a fejlődéshez szükséges hiteleket, pénzforgalmi szolgáltatásaival kényelmesebbé teszi az életünket” (Várhegyi, 2018, 7. o.). Amennyiben a bankrendszer működésében zavar keletkezik, annak mikro- és makrogazdasági szinten is súlyos következményei lehetnek romlik a bizalom, lassul a hitelkihelyezés, visszaesnek a beruházások, ami közvetlenül fékezi a gazdasági növekedést.

A fejlődéshez a bankrendszerek ezekből a szempontokból járulnak hozzá:

1. A beruházások, megtakarítások hatékony csoportosítása: Az egyéni és vállalati megtakarításokat összegyűjti majd ezeket alapokká vagyis befektetések és hitelek formájában a más szektorokba irányítja. Így növelve az emberek pénzügyi forrásait. Ezáltal nincs kihasználatlan formában a tőke, hanem beruházások alakulnak ki belőle.
2. Vállalkozások támogatása: A kis és közép vállalkozások számára sokfajta kedvezményes programokat kialakítva lehetővé teszi számukra, hogy innovatív megoldásokat fejlesszenek ki, vezessenek be, új piacokra léphessenek be. Hozzájárulva a gazdaság növekedéséhez. (OECD 2019. Financing SMEs and Entrepreneurs)
3. Innovációra ösztönzés: Mint a kis és közép vállalkozások részére a kutatás-fejlesztési projektekre is sokszor van nagyobb tőke felvételére lehetőség. Illetve speciális finanszírozási formák is léteznek.
4. Nemzetközi integráció erősítése: Ez a jelenség lehetővé teszi a külföldi tőke beáramlását. A nemzetközi kereskedelemhez elengedhetetlen, hogy a külföldi befektetők megbízzanak az adott ország fejlett bankrendszerében. A nemzetközi kapcsolatok a globális gazdaság bekapcsolódásában segít. (ECB 2020. Financial Integration Report)

Magyarországon a Magyar Nemzeti Bank MNB feladatköre a monetáris politika, a kereskedelmi bankok ellenőrzése és a pénz értékének megőrzése. A kereskedelmi bankokon keresztül szabályozza a pénzpiaci feltételeket amelyek a gazdaságra vannak hatással. Így próbálja visszaszorítani az inflációt is. Ez a folyamat biztosítja, hogy a monetáris politika a gyakorlatban is működjön, ne csak elméletben, ezzel is a gazdaság stabilitását tartja.

Vannak alkalmak amikor egy pénzügyi válság után újra talpra kell állítani a gazdaságot ehhez a bankrendszer stabilitása kulcsfontosságú szerepet tölt be. Amikor egy bank túléli a pénzügyi válságot elengedhetetlen, hogy a hitelezést újra indítsa, ne adjanak kevesebb forrást a vállalkozásoknak így a vállaltok tovább tudnak működni amely segít, hogy az alkalmazottjaiknak továbbra is megmaradjon a munkahelye illetve új beruházásokat is kezdhettek. A gazdasági bizonytalanság kezelése érdekében elengedhetetlen a pénzpiaci

feltételek stabilizálása, amely többek között a kamatszint megfelelő kialakításával és a monetáris feltételek helyreállításával érhető el. Ilyen időszakokban jelennek meg azok a különféle gazdaságélénkítő programok, amelyeket a kereskedelmi bankok kínálnak a gazdaság szereplői számára a stabilizáció és a növekedés elősegítése érdekében.

Cél egy jól működő gazdasághoz a gazdaság fenntartható növekedésének és stabilitásának biztosítása.

2.3. A pénzügyi bizalom és kockázatkezelés jelentősége

A bizalom az élet minden területén fontos szerepet játszik így a bankrendszer működésében is, a bankok iránti hitet jelenti. Válság mutatta meg, hogy a bizalom hiánya letudja súlytani a pénzügyi rendszert például a 1929-33-as világválság, a 2008-as hitelválság. Mivel a bankok úgymond mások pénzét kezelik, gazdálkodnak velük ez kockázatot is jelent, ezért a kockázatkezeléssel közeli viszonyban áll a bizalom. Ennek a bizalomnak a megteremtése és a fenntartása a bankok, a felügyeleti szervek és a kormányzatnak kell biztosítania. Ehhez átlátható rendszert kell biztosítaniuk, amely a jogszabályoknak megfelelően működik és biztonságosan is. ''A pénzügyi szervezeteknek van egy védelmi vonala amely azok az eljárások, egységek amelyek a bank biztonságos és prudens védelmi rendszerének a bevezetéséért és működtetéséért felelősek. A pénzügyi szervezetek belső védelmi vonalait a felelős belső irányítás és a belső kontroll funkciói alkotják.'' Kovács - Marsi, 2019, p. 134. Ennek a rendszernek le kell fednie a banki szolgáltatásokat a tevékenységeiket és a szervezeti egységet is.

A hitelkockázat a bankok egyik legjelentősebb és leggyakrabban vizsgált kockázati tényezője. Lényege, hogy fennáll annak a veszélye, hogy a hitelfelvevő legyen szó vállalatról vagy magánszemélyről nem, vagy nem a szerződésben meghatározott feltételek szerint törleszti a felvett hitelt és annak kamatát. Másként fogalmazva a hitelkockázat annak a valószínűsége, hogy a hitelnyújtásból eredő követelés részben vagy teljes egészében behajthatatlanná válik (Saunders & Allen, 2010).

A kockázat kezelés főbb eszközei a fedezetek és biztosítékok, diverzifikáció, hitelkockázati modellek, tőkemegfelelési követelmények. A kockázatomérés célja annak számszerűsítése, hogy mekkora a valószínűsége egy adós nemfizetésének, és az milyen pénzügyi veszteséget okozhat a banknak. A Közel-Keleten az iszlám bankok a kamat

helyett a nyereség és veszteségmegosztásra építenek, a kockázat nem kizárólag a bankot terheli, hanem az ügyféllel megosztva jelenik meg. Ez a modell elősegíti a felelősségteljesebb pénzügyi magatartást és a hosszú távú partnerséget a bank és az ügyfél között.

A piaci kockázat bármikor megtörténhet, hogy külső tényező okozza a kockázatot, ez a legnehezebben kontrollálható kockázati típus. A piaci árfolyamok, kamatok, devizaárfolyamok vagy értékpapír árak kedvezőtlen irányú változása negatívan befolyásolhatja a bank vagy más pénzügyi intézmény jövedelmezőségét és tőkehelyzetét. Másképp megfogalmazva a piaci kockázat annak a veszélye, hogy a piaci tényezők ingadozása miatt a bank veszteséget szenved el (Saunders & Allen, 2010).

A piaci kockázatkezelés eszközei közé tartozik: Diversifikáció, Pozíciókorlátok, Stressztesztek, Hedging.

Diversifikáció a kockázatkezelés egyik legősibb és legelterjedtebb módszere. Lényege, hogy a pénzintézet nem koncentrálja vagyonát vagy hitelezési portfólióját egyetlen ügyfélre, ágazatra vagy terméktípusra. A kockázat több irányú elosztásával csökken annak valószínűsége, hogy egy adott piaci esemény az egész portfólióra jelentős negatív hatást gyakoroljon (Hull, J. C. 2018. Risk Management and Financial Institutions).

A pozíciókorlát olyan szabályozási vagy belső banki előírás, amely meghatározza, hogy az intézmény mekkora kockázatot vállalhat egy adott eszközosztályban vagy termékben.

A stressztesztelés olyan kockázátértékelési módszer, amelyben a bankok azt vizsgálják, hogyan reagálna a pénzügyi portfóliójuk rendkívüli, szélsőséges piaci körülményekre. Nem a „normál” piaci mozgásokat veszik alapul, hanem extrém forgatókönyveket (IMF 2020. Financial Sector Assessment Program).

A hedging olyan kockázatkezelési stratégia, amelyben a bank valamilyen pénzügyi instrumentum segítségével „ellensúlyozza” a piaci mozgásokból eredő lehetséges veszteségeit. A fedezeti ügyletek célja tehát nem a nyereség maximalizálása, hanem a veszteség minimalizálása (Madura, J. 2021. Financial Markets and Institutions).

Ha a pénzpiacokon hirtelen kamat vagy árfolyamváltozások következnek be, az a hitelfelvevők terheit is növeli, ami csökkenti a fogyasztást és a beruházásokat. Így a piaci

kockázat makrogazdasági hatása a gazdasági növekedés lassulásában is megmutatkozhat (Levine, 1997). A Közel-Keleti térségben ugyanakkor másfajta piaci kockázatok dominálnak. Az olajárak ingadozása közvetlenül befolyásolja az állami bevételeket és a bankok likviditását. Az iszlám bankrendszer kamatmentes, reálgazdasági alapokon nyugvó struktúrája valamelyest védelmet nyújt az árfolyam és kamatváltozásokkal szemben, ugyanakkor az árupiaci volatilitás itt is jelentős kockázatot hordoz (Iqbal & Mirakhor, 2011).

Likviditási kockázat, hogy egy pénzügyi intézmény nem képes időben és elfogadható költségek mellett teljesíteni rövid lejáratú kötelezettségeit, például a betétesek kifizetési igényeit vagy a hitelezők felé fennálló tartozásait. Ha az ügyfelek bizalma meginog, és tömegesen próbálják kivenni betéteiket, az akár egy egész bankrendszer összeomlásához vezethet. Ezt a jelenséget hívják bankrohamnak (bank run), amely önmagát erősítő folyamatként tovább növeli a likviditási válságot (Diamond & Dybvig, 1983). A Magyar és Közel-Keleti rendszer egészen máshogy működik ezen a téren. Míg Magyarország esetében a likviditási kockázatok forrása elsősorban a külföldi finanszírozás függősége és a devizahitelek elterjedtsége volt, a Közel-Keleten az olajárak és a vallási szabályozás jelentik a fő kockázati tényezőket. A likviditási kockázat hárítása is teljesen különbözik a két bankrendszerben. Az Iszlám bankrendszer sajátossága, hogy nem alkalmazhat kamatot (riba), így a hagyományosan kamatozó pénzpiaci eszközök helyett profit és veszteségmegosztáson alapuló finanszírozási formákat (pl. mudarabah, murabaha) használ. Ez a modell ugyan etikusabb és a reálgazdasághoz szorosabban kapcsolódik, de nehezebb likviditás kezelést eredményez, mert az iszlám jog tiltja a kamatozó jegybanki betéteket és kötvényeket. A jegybanki felügyelet, a prudens szabályozás, a likviditási tartalékok meghatározóak mind a két rendszerben. Magyarországon az európai pénzügyi szabályozást alkalmazzák addig a Közel-Keleten az iszlám alapú, de nemzetközileg kompatibilis likviditáskezelési rendszert alakított ki. A likviditási kockázat a bankrendszerbe vetett bizalom és a gazdasági stabilitás egyik legfontosabb mutatója.

A nyugati bankrendszerek a jogi biztosítékokra és a fedezetekre építenek, a Közel-Keleten a bizalom, a személyes megbízhatóság és a vallási megfelelés egyaránt kulcsfontosságú a kockázat kezelésében. Ez a rendszer bár korlátozza a spekulációt és a túlzott eladósodást, de nagyobb hangsúlyt helyez a közös felelősségvállalásra, amely

hosszú távon hozzájárul a pénzügyi stabilitáshoz és a gazdasági fejlődéshez. Az iszlám bankrendszer példája rávilágít arra, hogy az erkölcsi és vallási alapokon nyugvó működés képes erős pénzügyi stabilitást teremteni.

3. A MAGYAR BANKRENDSZER FEJLŐDÉSE ÉS SAJÁTOSSÁGAI

A Magyar bankrendszer fejlődése az ország gazdasági és politikai alakulásával szorosan összeköthető. A mai kétszintű rendszer a gazdasági liberalizáció, az Európai integráció és nemutolsó sorban a nemzetközi pénzügyi folyamatok befolyásának eredménye. Az első kereskedelmi bank egyike a Pesti Magyar Kereskedelmi Bank vagy az Osztrák–Magyar Bank a gazdasági modernizáció és iparosodás pénzügyi bázisát teremtették meg. Az 1948-as államosítás után Magyarországon egyszintű bankrendszer jött létre. Amelyben a Magyar Nemzeti Bank egyszerre látta el a központi banki feladatokat, a kereskedelmi banki szerepeket, a vállalati finanszírozás szervezését. A rendszerváltás (1987–1990) hozta el a kétszintű bankrendszer visszaállítását, amely a piacgazdaság alapvető intézményi feltétele volt. A Magyar bankrendszer sajátossága volt egészen a 2008-as válság előtt, hogy a 70–80%-a nemzetközi pénzügyi csoportokhoz tartozott, ami segítette a modern banki technológiák és kockázatkezelési gyakorlatok bevezetését, bár ugyanakkor növelte a külső függőséget is (Csávás, 2010). A Magyar bankrendszer rugalmasan reagált a válságokra, és képes volt új, modernizált szolgáltatási modellt kialakítani.

A Magyar bankrendszer története a modernizáció és alkalmazkodás folyamata. A szektor fejlődését egyszerre jellemezte a külföldi tőke erős jelenléte, a válságok során szerzett tapasztalatok és az innovációk iránti nyitottság.

3.1. Az EU-csatlakozás hatása a Magyar bankokra

Az Európai Unióhoz való csatlakozás a Magyar bankrendszer egyik legjelentősebb modernizációs lépése volt. Magyarország 2004. május 1-jén csatlakozott az Európai Unióhoz. A Magyar bankoknak alkalmazkodniuk kellett a z EU pénzügyi direktíváihoz.

Az Európai Unió pénzügyi szabályozási keretrendszerében kiemelt szerepet töltenek be a hitelintézeti irányelvek, amelyek a tőkekövetelményekre, a kockázatkezelésre és a felügyeleti eljárásokra vonatkozó előírásokat egységesítik. A Bázeli II. tőke megfelelési szabályok elvei előírják a fejlett kockázatkezelési rendszerek alkalmazását, differenciáltabb tőkekövetelményeket határoznak meg, valamint hangsúlyozzák a piaci fegyelem és a transzparencia jelentőségét. Emellett a pénzmosás elleni és prudenciális

előírások szigorúbb felügyeleti környezetet teremtenek, amely jelentősen hozzájárul a bankszektor megbízhatóságának és stabilitásának erősítéséhez.

A Magyar bankoknak ez csatlakozás átláthatóságot adott azaz javította a befektetői megítélést, növelte a lakosság és vállalatok bizalmát és csökkentette a kockázati felárakat a piacon. Mellette megbízhatóságot adott illetve nemzetközi elfogadást. Előnyei itt nem érnek véget hiszen javította a banki szolgáltatások minőségét, a tőkeellátottságot és a likviditást is. A jobb likviditási struktúra lehetővé tette a hitelezési aktivitás növekedését és az infrastruktúrafejlesztési projektek finanszírozását.

Új termékek terjedtek el mint például a kártyás fizetés és online bankrendszerek és erősítette a pénzügyi integrációt. Az Uniós források is beléptek a képbe, garanciaprogramok mint például a Széchenyi Kártya Program, EU-s beruházási és fejlesztési hitelprogramok is elindultak

A Magyar Nemzeti Bank a csatlakozást követő években fokozatosan igazodott az Európai Központi Bank irányelveihez, ami a monetáris politika hitelességét is növelte. Bár a külső függőség növekedése kockázatokot is hordozott magában az uniós integráció megerősítette a Magyar bankszektor stabilitását és összehangolta a pénzügyi rendszer integrációját az európai piacokkal. (Szabó, M. 2012.)

3.2. A 2008-as válság és a devizahitelezés problémái

Röviden a válság az Egyesült Államokból terjedt át Európára, az Amerikai bankok olyan alacsony kockázatúnak minősített hiteleket értékesítettek, amelyek mögött valójában fizetéseképtelen ügyfelek álltak. A hitelcsomagolási gyakorlat, a nem átlátható pénzügyi termékek és a túlzott kockázatvállalás megingatta a pénzügyi rendszer bizalmát, és a válság gyorsan áterjedt Európára és a világ többi részére (Reinhart & Rogoff, 2009).

Ez a pont fontos szerepet játszik a Magyar bankrendszer kockázatainak megértésében. A 2008-as globális pénzügyi válság mérföldkő volt a világgazdaságban, de a Magyar pénzügyi rendszerben is, a devizahitelezés elterjedése miatt. A 2000-es évek elején a devizahitelezés meghatározóvá vált a Magyar pénzügyi rendszerben. A devizahitelezés számos kockázatot hordoz magában, többek között jelentős árfolyamkockázatot, a szabályozási környezet hiányosságaiból fakadó bizonytalanságokat, a túlzott külső

finanszírozási függőséget, valamint a bankok és ügyfelek részéről egyaránt tapasztalható kockázatalulértékelést. Egyre többen vettek fel hiteleket EUR-ban illetve CHF-ben mert a kamata ezeken alacsonyabb volt mint a forinton. Az ezzel való árfolyamkockázatról a bankok gyakran nem tájékoztatták megfelelően az ügyfeleket, a szabályozás pedig nem korlátozta a devizahitelezés terjedését (Várhegyi, 2018). A válság évére a háztartási hitelek közel kétharmada devizaalapú volt a forint pedig jelentősen leértékelődött. Ez a változás pedig sok háztartás számára a törlesztőrészlet 50–70%-os növekedését jelentette, amely a tömeges fizetéseképtelenséget eredményezte (Csávás, 2010).

Ez a válság különböző szinteken is jelentkezett mint például makrogazdasági szinten, a bankrendszerben és a társadalom szintjén a bizalom megrendülését eredményezte illetve a bankszektorban a nem teljesítő hitelek arányának drasztikus növekedése, likviditási problémákat okozott.

2009 után több intézkedés is lett hozva, hogy stabilizálják a helyzetet mint például az árfolyamrögzítés, végtörlesztési program és 2014-2015ben a devizahitelek forintosítása. Ez a válság rávilágította az MNB-t arra, hogy a hitelezési feltételeken szigorítani kell illetve bevezetésre került a jövedelemarányos törlesztési mutató és a hitel/fedezet arány korlát, amely segít a túlzott eladósodás kockázat csökkentésében. (MNB 2020).

Tanulságul szolgált, hogy a túlzott külföldi forrás függőség gyorsan destabilizálhatják a hazai bankokat, súlyos társadalmi következményekkel járhat az ügyfelek tájékoztatatlansága és a prudens szabályozás elengedhetetlen a stabil rendszerhez. Az állam szerepe megerősödött a bankszektorban, és nőtt a hazai tulajdoni arány. A válság és a devizahitelezés problémái rávilágítottak arra a problémára, hogy a bankrendszer stabilitása nem pusztán pénzügyi, hanem társadalmi kérdés is. A külföldi devizában való eladósodás rövid távon olcsóbb forrásokat tud kínálni azonban hosszú távon súlyos gazdasági és szociális terheket okozhat.

3.3. Digitalizáció hatása Magyarországon

A Magyar bankrendszer az elmúlt másfél évtizedben fokozatosan alkalmazkodott a technológiai fejlődéshez. A válságot követően a digitalizáció stratégiai szerepet kapott. A technológiai fejlődés gyors üteme nemcsak az üzleti folyamatokat alakította át, hanem a

Magyar pénzügyi kultúrát is, új elvárásokat teremtve az ügyfelek és a bankok részéről egyaránt.

Nagy ugrás volt 2020-ban az Azonnali Fizetési Rendszer amely lehetővé teszi, hogy bármely bankközi átutalás 5 másodpercen belül teljesüljön, napi 24 órában az év minden napján. Az azonnali Fizetési Rendszer új szolgáltatása például a QR kóddal való fizetés, másodlagos azonosító (e-mail, telefonszám) használata és automatizált fizetési megoldások. Ez a fejlesztés európai szinten is az élvonalbeli rendszerek közé emelte Magyarországot, és alapot teremtett a fintech-szolgáltatások gyors terjedéséhez (MNB, 2020).

A digitalizáció automatizálta a belső folyamatokat ezzel csökkentette az adminisztrációs terheket és a tranzakciós költségeket, az ügyfélkapcsolatok átalakultak és előtérbe kerülnek az online csatornák. Négy hatást emelnék ki a digitalizációról a költségcsökkenés (kevesebb fizikai fiókra és személyzetre van szükség), adatalapú döntéshozatal (a bankok nagy mennyiségű ügyféladatot elemeznek mesterséges intelligencia segítségével), hatékonyság növekedése (a digitális megoldások csökkentik az emberi hibák lehetőségét és gyorsítják az ügyintézés), verseny erősödés (a fintech cégek digitális szolgáltatásaikkal új szintre emelték a versenyt).

A Magyar bankrendszer számára a legnagyobb kihívás, hogy a technológiai fejlődést összhangba hozza a társadalmi befogadással és az ügyfelek védelmével. A digitális innovációkat felelős működésnek kell kísérnie, hogy stabil maradjon.

4. A KÖZEL-KELETI BANKRENDSZER BEMUTATÁSA

A Közel-Keleti bankrendszer működése nem csak gazdasági, hanem kulturális, politikai és vallási tényezők is alakítják.

Az iszlám pénzügyi rendszer alapjai több mint 1400 évre tekinthetőek vissza, ugyanis a Korán és a Szunna tanításai, amelyek az igazságos és az etikus gazdasági viselkedés alapelveit rögzítik. A 20. század második felében kezdett intézményesülni a modern iszlám bankrendszer. Az első bank Egyiptomban alakult meg 1963-ban majd ezt követte a 70-es 80-as években a Dubai Islamic Bank és az Islamic Development Bank (El-Gamal, 2006).

A pénzügyi rendszer látványos gyarapodást mutatott a 2000-es évektől. Jószemlélteti, hogy mekkora és milyen jelentőségű, napjainkban már több mint 70 országában működnek az iszlám bankok, és a szektor teljes eszközállománya meghaladja a 2,8 billió amerikai dollárt (IFSB, 2023).

Két féle pénzügyi rendszer létezik a Közel-Keleten Dualisztikus rendszer, ahol az iszlám és a hagyományos bankrendszer párhuzamosan működik (például Egyesült Arab Emírségek, Bahrein, Katar, Szaúd-Arábia). A teljesen iszlám rendszer, ahol minden pénzügyi intézmény a saría előírásai szerint működik (például Irán, Szudán). Lehetővé teszi ez a fajta kettősség, hogy kapcsolódjon a globális pénzügyi rendszerhez, miközben ugyan úgy megőrzi vallási és kulturális identitását a bankrendszer.

4.1. Az iszlám vallás hatása a pénzügyi rendszerre

Az iszlám vallás nem csupán spirituális útmutatást nyújt, hanem a mindennapi élet szinte minden területére vonatkozó tanításokat és szabályokat is meghatároz. Ebből adódik, hogy mind a pénzügyekre és a gazdaságra is iránymutatást ad. Szemléletük alapja, hogy Allah tulajdona a vagyon és a pénz, az ember csupán annak kezelője. Ezáltal muszáj felelősen, igazságosan és közösségi érdekeket szem előtt tartva gazdálkodni (Chapra, 2008). Ez határozza meg a pénzügyi rendszerük működését és felépítését.

Az erkölcsi és a pénzügyi rendszert egységben kezelik, hiszen minden pénzügyi tevékenységnek összhangban kell lennie a sírai vagyis a vallási jog előírásaival. Ezek a vallási jogok a Koránból és a Próféta (Mohamed) hagyományaiból származnak. A saría

nemcsak tiltásokat, hanem pozitív elveket is meghatároz, amelyek a gazdasági igazságosság és társadalmi egyensúly megőrzését szolgálják (Iqbal & Mirakhor, 2011).

Pénzügyben a felelősség és erkölcs elve alapján a pénz és a vagyon nem használható fel olyan módon, amely másokat kizsákmányol vagy indokolatlan kockázatot ró a társadalomra. Illetve a vagyon gyarapítása is csak akkor fogadható el, ha az hasznos tevékenységen keresztül történik meg. Ez megvalósul a bank működésében is, hogy a pénzügyi nyereség nem lehet cél csak úgy önmagában, hanem a társadalmi értékteremtést kell elősegítenie. A banki intézményeknek figyelembe kell venniük a közösségi szolidaritást az ügyfelek jólétét és a gazdasági igazságosságot is (El-Gamal, 2006).

Az igazságos elosztás és a társadalmi felelősség vállalás miatt az iszlám gazdasági rendszer egyik legfontosabb eleme a zakat, azaz a vallási alapú adó, amelyet minden hívőnek kötelessége fizetni, minden muszlim köteles jövedelmének egy meghatározott részét (általában 2,5%-át) a rászorulókat támogatására fordítani. A zakat célja a jövedelmek és a vagyon újraelosztása, a szegénység enyhítése és a társadalmi kohézió erősítése.

Az iszlám jog megkülönbözteti a megengedett (halal) és a tiltott (haram) gazdasági tevékenységeket. Az iszlám bankok kizárólag halal tevékenységek finanszírozásában vehetnek részt. Az iszlám bankoknak tilos olyan fajta ágazatokat finanszírozni amelyek a vallási elvekkel ellentétesek, ilyenek például az alkohol, szerencsejáték és a sertéshús ipar.

4.2. Az iszlám pénzügy alapelvei

Saría az iszlám jog meghatározza, hogy hogyan lehet a pénzzel, vagyonnal és a hitelekkel bánni, mik megengedettek, hogyan lehet profitot elérni. A rendszer célja nem a profitmaximalizálás, hanem a gazdasági igazságosság, stabilitás és társadalmi egyensúly megteremtése (Iqbal & Mirakhor, 2011).

A legfontosabb iszlám pénzügyi alapelv a riba, melynek jelentése, hogy a kamat szigorúan tilos. Az elveik alapján a kamatszedés nem igazságos mivel az egyik fél viseli a veszteséget addig a másik fél kockázat nélkül jut nyereséghez és a tanításuk kimondja, hogy a pénz önmagában nem képes értéket teremteni.

„Allah megengedte a kereskedelmet, de megtiltotta az uzsorát.” (Korán, 2:275).

Gharar azaz a bizonytalanság tilalma, a szerződésekben megjelenő túlzott bizonytalanság vagy az információ hiányt jelenti. Az olyan pénzügyi tranzakciókat, amelyeknél a szerződés tárgya, ára vagy teljesítése nem egyértelmű az Iszlám jog tiltja. A gharar tilalma elveti a derivatívákat és határidős szerződéseket és a spekulatív ügyleteket. A valós gazdasági tevékenységhez kötött pénzmozgásokat támogatja, ami hosszú távon a stabilitást szolgálja (El-Gamal, 2006).

Maysir a szerencsejáték és a spekuláció tilalma. Jelentése a gyors, kockázatos és tisztességtelen haszonszerzés egyik formája. Az iszlám pénzügyekben ez tilos. A maysir tilalma összefügg a társadalmi stabilitás megőrzésével, a pénzügyi döntéseknek valós gazdasági értéket kell teremteniük, nem pedig mesterségesen felfújott piaci mozgásokból kell profitálniuk.

A pénzügyek humanizálását tűzi ki célul ez a rendszer. A pénz nem önmagáért való, hanem az emberi közösség jólétét kell szolgálnia.

4.3. Banki és befektetési formák murabaha, mudaraba, musharaka, ijara

Négy kiemelt pénzügyi konstrukciót alkalmaznak az Iszlám bankok murabaha, mudaraba, musharaka és ijara. Ezek mind a saría alapelveknek felelnek meg. A fent említett formák nemcsak jogi értelemben különböznek a nyugati banki termékektől, hanem az elvek amelyekre épülnek a közös felelősség, átláthatóság és a valódi árualapú ügyletek.

1. Murabaha : „költség-plusz” finanszírozás.

Lényege, hogy a bank nem hitelt nyújt, hanem megvesz egy árut vagy eszközt, majd azt felárral értékesíti tovább az ügyfélnek, előre rögzített fizetési ütemezéssel. Jellemzői ennek a finanszírozásnak a következők: előre meghatározott haszonkulcs, a bank tulajdonába kerül az eszköz megvételkor, átlátható szerződési feltételek. A murabaha tehát kamat helyett árrésen alapuló konstrukció, kockázata minimális emiatt közkedvelt a bankok körében. (Islamic Financial Services Board (IFSB) 2015)

2. Mudaraba – nyereségmegosztás tőke és munka között.

Klasszikus iszlám partnerségi forma, amelyben a bank biztosítja a tőkét, az ügyfél biztosítja a munkát és a vállalkozói tevékenységet. A veszteséget kizárólag a tőkebefektető viseli, a nyereséget pedig egy előre meghatározott arányban osztják el. Jellemzői: nyereségmegosztás, a bank befektető, nem hitelező, az ügyfél menedzseri felelősséget vállal, a tőkebefektető viseli a pénzügyi veszteséget. A mudaraba elősegíti a vállalkozásfejlesztést és a gazdasági aktivitást, olyan ágazatokban, ahol a vállalkozóknak nincs elegendő induló tőkéje.

3. Musharaka – közös tőkebefektetés és kockázatmegosztás.

Egyfajta társulási forma amelyben a felek kollektívan biztosítanak tőkét, a beruházás nyereségét vagy veszteségét arányosan osztják meg. Fő jellemzői: közös döntéshozatal a projektben, a bank és az ügyfél közösen válik tulajdonossá, arányos kockázat és haszonmegosztás. A musharaka valódi beruházásokat generál. A bank nemcsak finanszírozó, hanem stratégiai partner is, ami erősíti a felek közötti bizalmat. (Islamic Financial Services Board. 2015)

4. Ijara – lízing alapú finanszírozás.

Az iszlám pénzügyi rendszer lízing formája, amelyben a bank megvásárolja az eszközt, majd azt bérbe adja az ügyfélnek. A bérleti díj a bank nyeresége, tehát nem minősül kamatnak. Az ijara jellemzői: a bérleti díj átlátható és előre rögzített, a szerződés végén az ügyfél megvásárolhatja az eszközt, a bank a tulajdonos, az ügyfél a használó. Az iszlám elveknek megfelelően működik, a pénzügyi tranzakció valós eszközhöz kapcsolódik, így nem tekinthető spekulatív ügyletnek.

Ezek a modellek nemcsak vallási szempontból releváns, hanem sok kutató szerint válságállóbb is, mivel kerüli a túlzott eladósodást és a spekulatív buborékokat (Hasan & Dridi, 2010).

4.4. A Közel-Keleti bankrendszerek nemzetközi szerepe és fejlődése

A Közel-Keleti bankrendszerek fejlődése három fő tényező mentén értelmezhető.

1. Gazdasági növekedés

A 20. század második felétől kezdődően az olaj és gáziparból származó hatalmas bevétel volt az elsődleges forrása a fejlődésnek. Az olajár emelkedése jelentős likviditást biztosított amelyeknek jelentős részét a bankrendszerbe és nemzetközi befektetésekbe csatornáztak. A pénzügyi tartalékok lehetővé tették a régió számára, hogy modern, magas tőkeellátottságú bankrendszert építsen ki, ellenálló maradjon a globális pénzügyi sokkokkal szemben és a bankok gyorsan adaptálódjanak az új technológiákhoz és innovációkhoz. Emellett Dubai, Abu Dhabi, Doha vagy Bahrein regionális pénzügyi központokká váltak, amelyek ma már a nemzetközi tőkeáramlások egyik fontos csomópontjai.

2. Az iszlám pénzügyi rendszer gyors globális terjeszkedése

Az iszlám bankok és befektetési szolgáltatók egy alternatív pénzügyi modellt kínálnak, amelyre egyre nagyobb igény mutatkozik világszerte. A közel-keleti bankok ma már Európában, Ázsiában és Afrikában is aktív terjeszkedést folytatnak, például a Dubai Islamic Bank vagy az Al Rajhi Bank több kontinensen működtet leányvállalatokat. Az iszlám pénzügyi szolgáltatások globális növekedését segíti, hogy a muszlim népesség világszinten növekedik, etikus és átlátható finanszírozási formák iránti kereslet megnövekedése és geopolitikai, gazdasági diverzifikációra való törekvések.

A Közel-Kelet az elmúlt két évtizedben tudatos politikával épített fel nemzetközi pénzügyi központokat, mint Dubai International Financial Centre (DIFC), Qatar Financial Centre (QFC), Bahrain Financial Harbour. Az említett központok azért lehetnek olyan vonzóak mivel stabil a makrogazdasági háttér, kedvező az adózási és szabályozási környezete, illetve globális bankokat is bevonz mint például a HSBC, Citibank, Standard Chartered.

3. A Közel-Keleti bankrendszerek válságállósága és adaptációi

A 2008-as válság idején az Iszlám bankokat sokkal kisebb veszteségek érték, mint a nyugati bankokat. Ez köszönhető az eszközalapú finanszírozásnak mivel minden ügylet mögött valós fedezet van, magas tőketartalékok és az olajalapú bevételek stabil háttérrel biztosítanak, minden ügylet mögött valós fedezet van illetve nincs spekulatív jelzálogpiac. A válság után csak erősödtek és újabb szabályzásokat vezettek be mint

például a kockázatkezelési gyakorlatokat modernizálták, fintech-innovációkat integrálták.

Mára globális standardformáló szereplőkké váltak a térség bankrendszerei.

4.5. Olajbevételek hatása

A Közel-Kelet gazdasági és pénzügyi helyzete szorosan összefügg az olaj és a földgáz kitermeléséből származó bevételekkel. Az olajból származó állami jövedelmek olyan mértékű pénzügyi erőforrást biztosítottak a térség országainak, amely világgazdasági szinten is kiemelkedő. Közel-Keleten a bankrendszer tőkeerejének alapja a szénhidrogén-exportból származó, államilag centralizált jövedelem (IMF, 2022).

Az olajból való nagy mennyiségű bevétel lehetővé teszi, hogy a bankok válság idején is stabilak maradjanak, csökkenti a külső finanszírozástól való függőséget és magas szintű likviditást biztosít a hitelkihelyezésekhez.

Szaúd-Arábia vagy Katar bankjainak, ha megnézzük a tőke megfelelési mutatóit az OECD-országok átlagánál jóval magasabbak (Az OECD-országok a fejlett piacgazdasággal és demokráciával rendelkező országokból álló Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet tagjai).

Az olajbevételeket szintúgy használják állami beruházások formájában is, aktívan finanszírozzák a városfejlesztési projekteket, lehet itt gondolni Dubai, Doha fejlődésére, infrastruktúrafejlesztésekre mint a repülőterek, közutak és ipari diverzifikáció, mint innovációs központok létrehozása.

Állami befektetési alapokba is irányítják az olajbevételeket, ezek az alapok a világ legnagyobb vagyonkezelő szervezetei közé tartoznak:

- Abu Dhabi Investment Authority (ADIA),
- Kuwait Investment Authority (KIA),
- Qatar Investment Authority (QIA),
- Public Investment Fund (PIF – Szaúd-Arábia).

A fent említett alapok dollármilliókat fektetnek be nemzetközi bankokba és az így szerzett nemzetközi kapcsolatok és tőkeáramlások közvetlen hatással vannak a térség bankrendszerére.

Az olajból származó pozitív előnyök mellett negatív hatás is társul hozzá, mivel a bankrendszerek működése érzékeny az olajárak ingadozására. Amikor esik az olajnak az ára az állami bevételek csökkennek, visszaesik a beruházási aktivitás. 2014–2016 közötti olajáresés nyomást helyezett a bankokra és a 2020-ban a Covid melletti rendkívül alacsony olajárak likviditási kihívásokat okoztak. Szaúd-Arábia Vision 2030 programja mutatja, hogy dolgoznak azon, hogy a térség országai ma már kevésbé legyenek kitéttek az olajpiaci sokkoknak.

5. BANKI VISSZAÉLÉSEK ÉS CSALÁSOK A PÉNZÜGYI RENDSZERBEN MAGYAR ÉS KÖZEL-KELETI PÉLDÁKKAL

A bankrendszerek működése ma már azon is múlik, hogy hogyan képesek védekezni a banki visszaélések, a pénzügyi csalások és a kibertérben zajló támadások ellen. Érintik a Magyar és a Közel-Keleti bankrendszert egyaránt, mivel a modern pénzügyi szektor globalizálódása és digitalizációja miatt ezek a jelenségek világszinten zajlanak.

A banki csalások és visszaélések egyik formája a belső visszaélés. A banki vezetők vagy dolgozók által elkövetett visszaélések azért olyan veszélyesek mivel az adott személy belső hozzáféréssel rendelkezik. Hamis hitelbírálatok, bennfentes kereskedelem, jogosulatlan tranzakciók engedélyezése, jogosulatlan pénzmozgások és az ügyféladatok kiszivárogtatása a tipikus formái. Általában Közel-Keleti országokban ez előfordulhat korrupciós ügyek a hitelezésben. A Transparency International (2022) szerint több közel-keleti országban a pénzügyi szektorban a korrupció és a nepotizmus továbbra is jelen van, bár csökkenő tendenciával.

Nemcsak belső hanem vannak a külső visszaélések is, ezek olyan csalások amelyeket egy külső szereplő vagy szereplők hajtanak végre bankok vagy azok ügyfeleik ellen.

Íme pár gyakori külső visszaélés:

- közösségi média alapú befektetési csalások,
- adatlopás,
- hamis internetbanki vagy mobilbanki felületek,
- bankkártyacsalások,
- adathalászat (hamis e-mailek, weboldalak, SMS-ek),
- vishing (telefonos csalás, ahol a csaló banki munkatárnak adja ki magát),
- SIM-cserés támadások.

Magyarországon az MNB (2023) jelentése szerint 2022–2023 között több mint 50%-kal nőtt az online csalások száma, A total pénzügyi kár meghaladta a 17 milliárd forintot.

Közel-Keleten különösen az Egyesült Arab Emírségekben, Szaúd-Arábiában és Katarban a külső visszaélések szintén drasztikusan emelkedtek. Ám a Közel-Keleten felbukkannak másfajta külső visszaélések mint például a WhatsApp és SMS adathalászat, hamis „banki

frissítés” linkek, közüzemi számlákra hivatkozó fizetési csalások, kriptopénzzel kapcsolatos befektetési átverések, phishing hívások angol és arab nyelven, nemzetközi call centerekből indított social engineering támadások.

Az Emirates NBD Bank 2023-as Fraud Reportja szerint 2020–2023 között több mint 200%-kal nőtt az online csalások száma, az éves kár meghaladja az 1 milliárd dirhamot (~100 milliárd forint).

Ezek a csalások komoly társadalmi és gazdasági következményekkel bírnak. Társadalmi következményekhez soroljuk a bankrendszerbe vetett bizalomvesztését, erősíti a készpénzhasználatot, növeli az alternatív pénzügyi csatornák (pl. kriptovaluták) használatát. A gazdasági következménye a kármentesítés és informatikai fejlesztések költségei és az ügyfelek pénzvesztesége.

A Magyar és Közel-Keleti bankok egyaránt fejlett védekezési rendszerekkel reagálnak ezekre a támadásokra. Magyarországon edukációs kampányokat hoznak létre és szigorúbb ügyfél hitelesítést is bevezettek. Míg a Közel-Keleten biometrikus hitelesítést hoztak létre (UAE-ben kötelező arcfelismerés), digitális identitásrendszerek (Emirates ID) illetve banki blokklánc fejlesztéseket csinálnak. A fent említett csalásokat az 1. táblázat foglalja össze.

	Magyarország 2022-2023	Közel-Kelet 2020-2023
Visszaélés	Adathalászat, vishing	WhatsApp/SMS phishing, kripto-befektetési csalások
Sérülékenység	Alacsony pénzügyi edukáció	Túlzott digitalizáció, SMS-alapú azonosítás gyengesége
Éves kár	~17 milliárd Ft	~100 milliárd Ft (UAE)
Reakció	MNB kampányok, erős ügyfél-hitelesítés	Biometrikus azonosítás, erősebb banki tiltólisták

2. táblázat: Csalások összehasonlítása

Forrás: MNB (2023), NBD Bank 2023-as Fraud Reportja alapján saját szerkesztés

6. PRIMER KUTATÁS

A primer kutatásom központi eleme a kérdőíves adatgyűjtés volt. Célja a lakosságnak a bankrendszerrel kapcsolatos attitűdjeinek, tapasztalatainak és elvárásainak feltérképezése Magyarországon és Dubaiban, és a lakosság megítélését hasonlítja össze.

A kutatásomban nem csak kvantitatív módszert alkalmaztam, hanem kvalitatív elemet egyaránt alkalmaztam. A kérdőív összerakásánál arra figyeltem, hogy olyan kulcsfontosságú dolgokat mérjek fel, mint például a bankrendszerbe vetett bizalom, a pénzügyi stabilitás, a digitális szolgáltatások használata és az iszlám bankrendszer ismertsége. A kérdéseket és a válaszokat érthetően fogalmaztam meg és hogy, statisztikai elemzésre alkalmas formában kerüljenek rögzítésre. Az online adatfelvételt indokolta az is, hogy mind Magyarországon, mind Dubaiban magas a digitálisan aktív felhasználók aránya, így a válaszadók könnyen elérhetők voltak különböző közösségi platformokon keresztül. A módszertani keret megválasztása megfelelőnek bizonyult a kutatásom céljai szempontjából. Hiszen az online kérdőív gyors adatgyűjtést tett lehetővé számomra, a Likert-skálák pedig jól mérhetővé tették az attitűdbeli különbségeket a Magyar és Dubai válaszadók között.

Félig strukturált szakértői interjúkra is építettem a kutatásomat. Az interjúk eredményei segítettek értelmezni és aláhúzni a kérdőíves vizsgálat számszerű eredményeit. Saját személyes tapasztalataimat is beépítettem a kutatásba. Ez a személyes tapasztalat nem helyettesíti, hanem kiegészíti a kérdőíves és interjúk eredményeket.

A kérdőíves vizsgálat számszerű adatokkal szolgált, az interjúk pedig mélyebb értelmezést tettek lehetővé számomra a személyes élmények pedig kontextust adtak a rendszer mindennapi működéséhez.

Összességében mind a primer kutatás kérdőíves vizsgálata illetve a szakértői interjúk olyan adatokkal, válaszokkal szolgált, amelyek megbízhatóan alá támasztják a dolgozatom elméleti fejezeteiben bemutatott tartalmat, és hozzájárulnak a Magyar és Közel-Keleti bankrendszer közötti sokrétű különbségek megértéséhez.

6.1. Módszertan ismertetése

A témaválasztásom indoka, hogy a Magyar és Közel-Keleti (elsősorban Egyesült Arab Emírségekbeli) bankrendszer működése, stabilitása és bizalmi hátterének sajátosságai hogyan jelennek meg a gyakorlatban. Még hozzá tevődik a téma relevanciájához, hogy egy évet éltem és dolgoztam Dubaiban, így közvetlen tapasztalatot szereztem a helyi pénzügyi szolgáltatásokról és a mindennapi banki működésről. Ezek a tapasztalatok hozzájárultak ahhoz, hogy mélyebb érdeklődés alakuljon ki bennem a Közel-Kelet és részben az iszlám jogon alapuló bankrendszer iránt, és szükségszerűséget éreztem annak irányába, hogy összevessem a Magyar rendszer működésével.

A személyes élmények fontos hátteret biztosítottak a kutatáshoz, és rávilágítottak arra, hogy a két régió bankrendszere nemcsak gazdasági és szabályozási értelemben, hanem kulturális és etikai dimenzióban is jelentősen különböznek.

A téma összetettsége miatt a kutatás során vegyes módszertant alkalmaztam kvantitatív és kvalitatív technikákat egyaránt. Különösen indokolt volt egy olyan módszertani megközelítés kialakítása, amely lehetővé teszi mind a Magyar, mind a Dubai pénzügyi szereplők nézőpontjának megismerését és szakmai tapasztalatok összehasonlítását.

A kutatásom három fő pillérre épül:

1. Primer kérdőíves felmérés, amely a lakossági attitűdöket vizsgálja Magyarországon és Dubaiban,
2. Szakértői interjúkr, amelyeket Magyar banki szakemberekkel és dubai pénzügyi szereplőkkel készülnek,
3. Saját tapasztalatok elemzése.

A kvantitatív kutatás módszertan keretén belül egy kérdőívet állítottam össze, hogy felmérjem, hogy mennyire bízik a lakosság a bankokban, hogyan látják a rendszer stabilitását válság idején, milyen tapasztalataik vannak visszaélésekkel kapcsolatban, mennyire elégedettek a digitalizációval, milyen attitűdökkel rendelkeznek az etikus és vallási alapú bankrendszerekkel kapcsolatban. Az adatok feldolgozásához százalékos megoszlásokat, gyakorisági elemzést és kvalitatív értelmezést alkalmaztam. A primer kutatás során alkalmazott kérdőíves, kvantitatív módszer választását több, a modern társadalomtudományi kutatásban meghatározó szerző is alátámasztja. Bryman (2016)

kiemeli az online kérdőívek hatékonyságát olyan témák esetében, ahol a vizsgált populáció aktív digitális felhasználó.

A kvalitatív kutatás keretében öt szakértővel készítettem félig strukturált interjút három Magyar banki szakemberrel illetve két Dubai banki dolgozóval. Az interjúk során arra törekedtem, hogy megértsem a két régió banki gyakorlatát, értelmezsem az iszlám pénzügyi elvek gyakorlati alkalmazását. Az interjúkat tematikus analízissel dolgoztam fel. Összehasonlítottam a Magyar és a Dubai szakértők véleményeit, hogy kiemeljem a közös mintázattokat és a lényeges különbségeket.

A kutatás egyik különleges eleme, hogy saját tapasztalataimat is beépítettem. Egy évig éltem és dolgoztam Dubaiban, így közvetlenül megtapasztaltam a kulturális normákat, a banki ügyintézés sajátosságait, az iszlám pénzügyi elvek mindennapi alkalmazását, a helyi ügyfélkiszolgálási kultúrát és a digitalizáció fejlettségét és társadalmi befogadását.

A kutatás során az alábbi elveket tartottam szem előtt:

- minden résztvevő önként vett részt,
- az anonimitást biztosítottam,
- a személyes adatokat nem rögzítettem és nem továbbítottam,
- külön figyelmet fordítottam az iszlám pénzügy kulturális érzékenységeire,
- az interjúk rögzítése kizárólag engedéllyel történt.

A módszertan alkalmazása során több korlátozó tényezővel is számolnom kellett mint például Dubai nem képviseli teljes mértékben a teljes Közel-Keletet, az interjúalanyok száma korlátozott továbbá a saját tapasztalatok bár hitelesek részben szubjektívek lehetnek. A korlátok ellenére a módszertan átfogó és releváns eredményeket biztosított.

A vegyes módszertan lehetővé tette, hogy a dolgozat ne csupán elméleti összefoglaló, hanem gyakorlatias, valós tapasztalatokon alapuló összehasonlítás legyen.

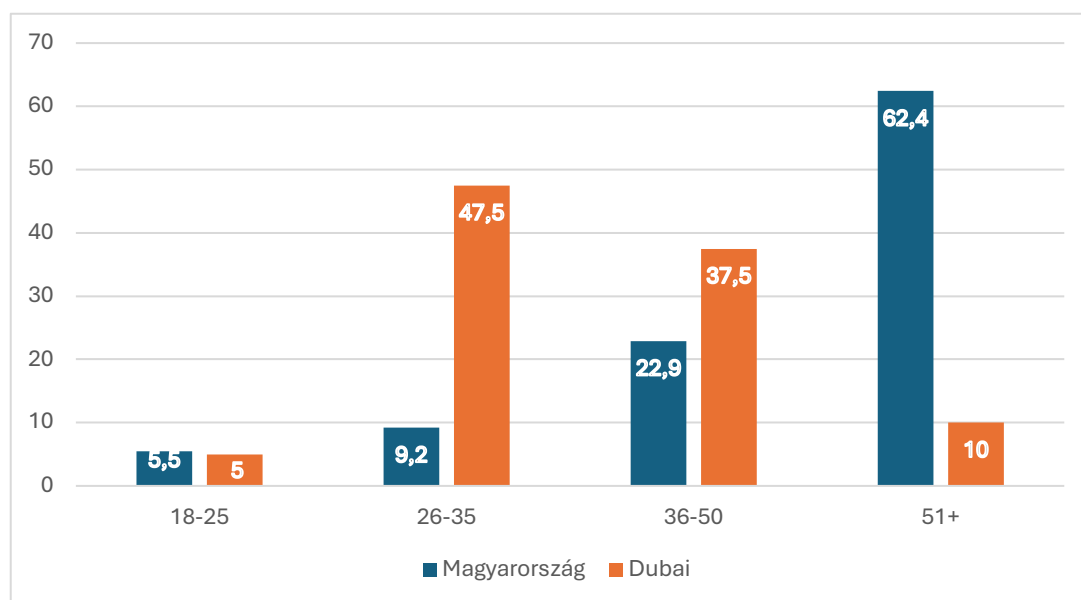
6.2. A primer kutatás eredményeinek értékelése és összehasonlítása

A primer kutatás célja az volt, hogy feltárja, hogyan látják a bankrendszer működését, stabilitását, digitalizációját, etikai dimenzióit és jövőjét a Magyar és a Dubai válaszadók. A kérdőív eredményei nem tekinthetők reprezentatívnak egyik ország teljes lakosságára

nézve sem, ugyanakkor fontos mintázatok és attitűdkülönbségeket rajzolnak ki, amelyek jól illeszkednek a dolgozat elméleti részében bemutatott bankrendszerbeli eltérésekhez. Összesen 149 fő töltötte ki a kérdőívet ebből a Magyar mintában 109 fő, a Dubai mintában 40 fő válaszolt a kérdésekre.

A minta demográfiai jellemzőiben kiegyensúlyozott. A nemi megoszlás mindkét mintában közel egyenletes, kismértékben férfitöbbséggel. Nem látszik olyan torzulás, amely befolyásolná az eredményeket.

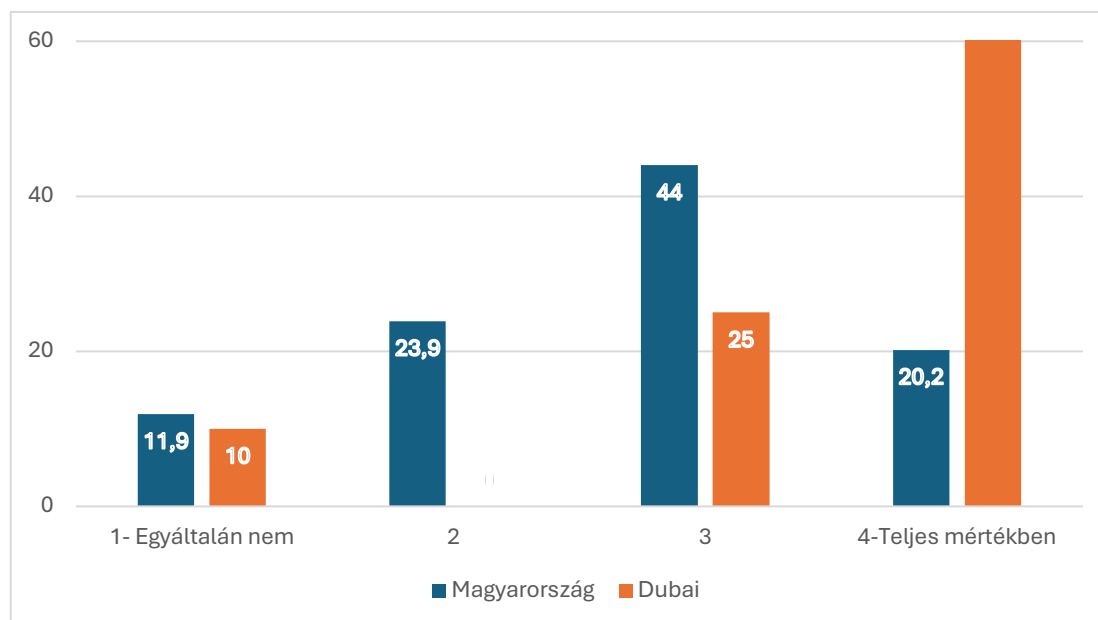
Fontosabb különbség mutatkozik az életkori megoszlásban. Az életkor szerinti megoszlásnál Magyarországon a válaszadók jelentős része idősebb korosztályból került ki, az 51 év felettiek 62,4% volt. Ezzel szemben Dubaiban a minta sokkal fiatalabb, aktív korú volt 26–35 év 47,5% volt és 36–50 év 37,5% volt. Ez azt jelenti, hogy a Magyar válaszadók többsége olyan életszakaszban van, amelyben már hosszabb banki tapasztalattal rendelkezik, több gazdasági válságot és pénzügyi krízist is átélt. Ez az eredmény végig hatással lesz a kutatásomra. A bizalom, stabilitás, digitalizáció és pénzügyi tudatosság megítélése így részben nemcsak a bankrendszer különbségeit, hanem a minta demográfiai sajátosságait is tükrözi fogja. Az életkori megoszlást az 1. ábra szemlélteti.

1. ábra: Életkori megoszlás százalékos formában, N=149

Forrás: saját szerkesztés

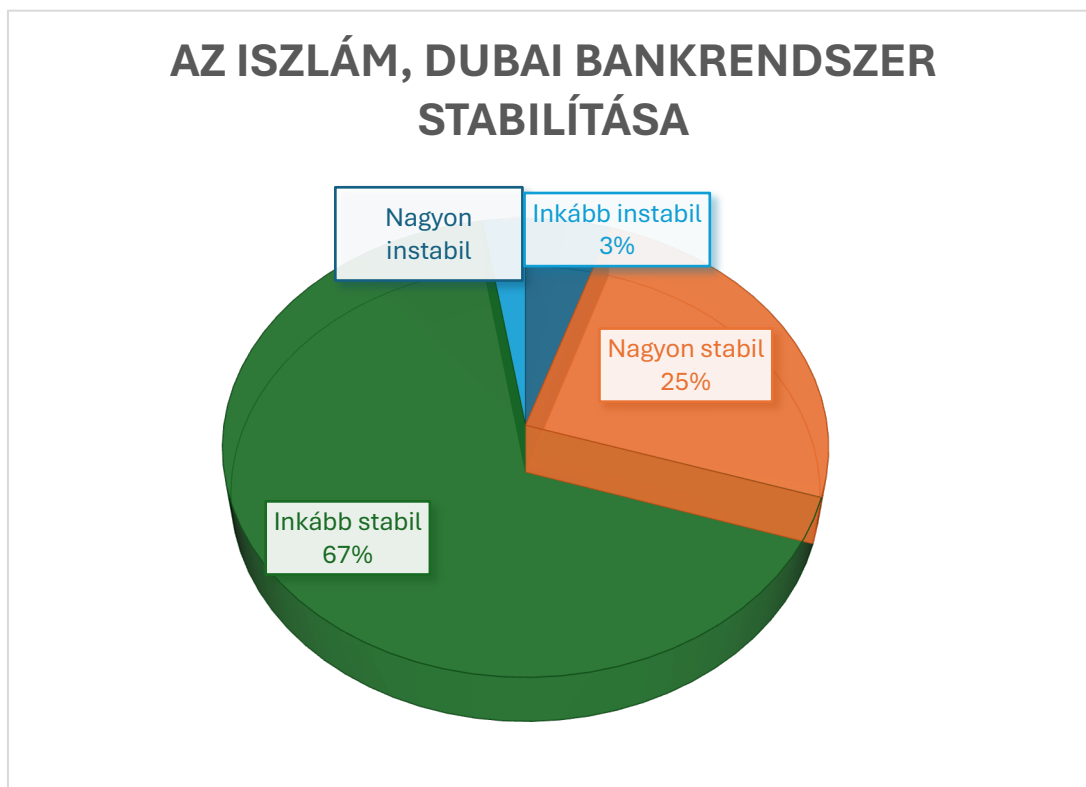
A bankrendszerbe vetett általános bizalomra és a válsághelyzetekben érzékelt stabilitásra vonatkozó kérdéseknél, jól kirajzolódik a két ország közötti kontraszt. A 2. ábra jól szemléltetni a két bankrendszerbe vetett bizalmi kontrasztot. A Magyar válaszadóknál azt látjuk, hogy a válaszadók mintegy egyharmada bizalmatlan, kétharmada pedig valamilyen szinten bízik a bankrendszerben, de közülük is csak minden ötödik érzi a bizalmát teljesnek. Ez egy alapvetően ambivalens, óvatos bizalmat tükröz, amely nem elutasító, de messze nem is lelkes. A stabilitás kérdésénél a válaszadók kicsivel több mint fele látja stabilnak, míg közel ugyanekkora arány inkább instabilnak érzi a rendszert. A 2008-as válság és a devizahitel krízis fényében ez érthető. Dubaiban ezzel szemben a bizalom és stabilitás megítélése jóval pozitívabb. Az iszlám bankrendszerrel kapcsolatban a válaszadók 90%-a legalább közepes szintű, döntő többsége pedig kifejezetten magas bizalmat mutat. A stabilitás megítélése még markánsabb különbséget mutat a minta több mint 90%-a stabilnak érzékeli a bankrendszert. Ez egy olyan társadalmi percepció, amely mögött egyrészt a folyamatos gazdasági növekedés, másrészt az iszlám pénzügyi elvekhez kapcsolódó biztonságérzet és etikai kerete is megjelenik. Magyarországon a bankrendszerrel kapcsolatos bizalom és stabilitásérzet törékeny, és erősen függ a korábbi válságtapasztalatoktól, addig Dubaiban a bankrendszert a társadalom többsége a fejlődés, stabilitás és modernizáció egyik pillérékként érzékeli.

2. ábra: Bizalom a kétbankrendszerben százalékos formában

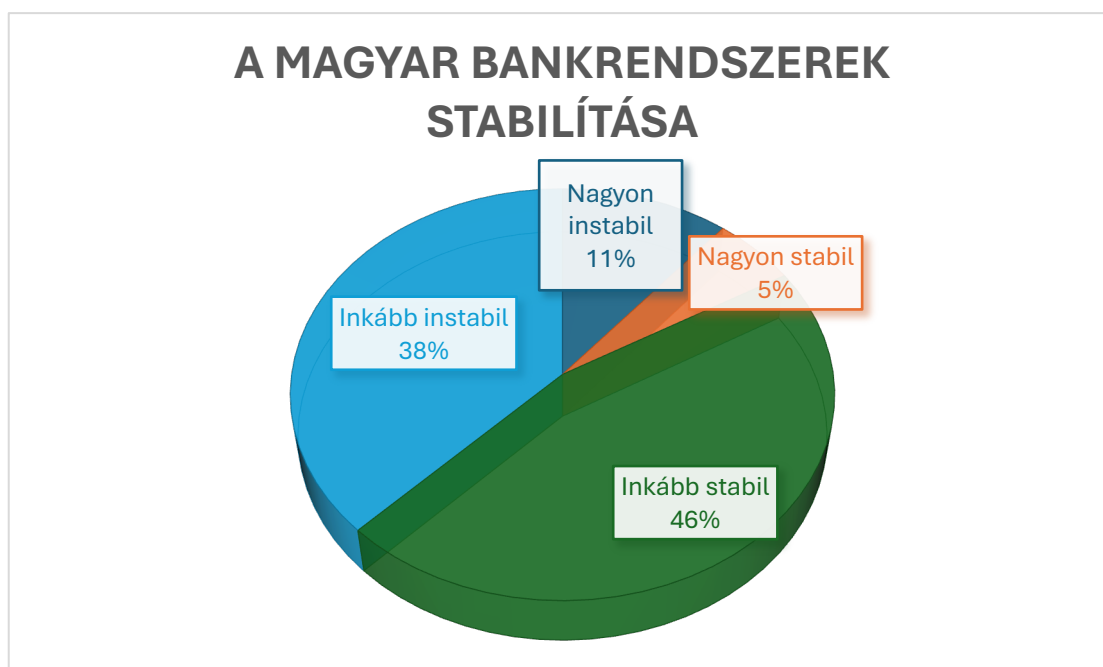
Forrás: saját szerkesztés

A kérdőív rákérdezett arra is, hogy a válaszadók szerint milyen tényezők befolyásolják leginkább a bankrendszerbe vetett bizalmat. A Magyar válaszadók elsősorban a külső kontrollban bíznak úgy érzik, erős állami szabályozásra, szabályrendszerre, felügyeleti keretre van szükség ahhoz, hogy a bankrendszer megbízható legyen. A bizalom forrása így kevésbé a bankok önkéntes etikus működése, sokkal inkább a rajtuk kívül álló, kényszerítő erőjű jogi környezet. Magyarországon az állam mint felügyelő kerül előtérbe, Dubaiban a bizalom forrásai mintha jobban szétterülnének az etikus vezetés, transzparencia, technológiai biztonság, szabályozás együtt adják a rendszer legitimitását. Ez jól harmonizál az iszlám bankrendszer elméleti keretével, ahol a saría előírások nemcsak gazdasági, hanem erkölcsi normákat is jelentenek, és az etikus, megengedett (halal) működés kulcsfontosságú. A Dubai stabilitás megítélését a 3. ábra, a Magyar stabilitás megítélését a 4. ábra mutatja be.

3.ábra: Az Iszlám, Dubai bankrendszer stabilitása

Forrás: saját szerkesztés

4. ábra: A Magyar bankrendszer stabilitása

Forrás: saját szerkesztés

Érdekes módon a két ország eredményei abban a kérdésben, hogy tapasztaltak-e már banki visszaélést, csalást vagy problémás, tisztességtelen helyzetet nagyon közel állnak egymáshoz. Körülbelül mindkét országban a válaszadók egyharmada került valamilyen banki vagy banki környezetben elkövetett visszaélés közelébe. A különbség inkább a bizonytalanok arányában látszik Magyarországon minden negyedik válaszadó nem tudja megítélni, hogy áldozata volt-e visszaélésnek, Dubaiban ez az arány sokkal alacsonyabb. Ez utalhat a pénzügyi tudatosság különbségére is: minél tájékozottabbak az ügyfelek, annál inkább képesek felismerni, amikor egy helyzet banki visszaélésnek vagy csalásnak számít vagy sem. Azonban a számok hasonlósága egy globális mintázatot jelez, a banki visszaélések és fraud jellegű jelenségek mindkét típusú bankrendszerben jelen vannak, a különbségük elsősorban a formájukban és kezelésükben van. Magyarországon a visszaélésekkel kapcsolatos tapasztalatok mögött gyakran olyan jelenségek állhatnak, mint a devizahitelezés tisztességtelennek érzett feltételei, rejtett költségek, vagy telefonos és internetes csalások. Dubaiban nagyobb szerepe lehet a digitális, online alapú csalásoknak, illetve a nagy nemzetközi pénzügyi központokra jellemző kibertámadásoknak.

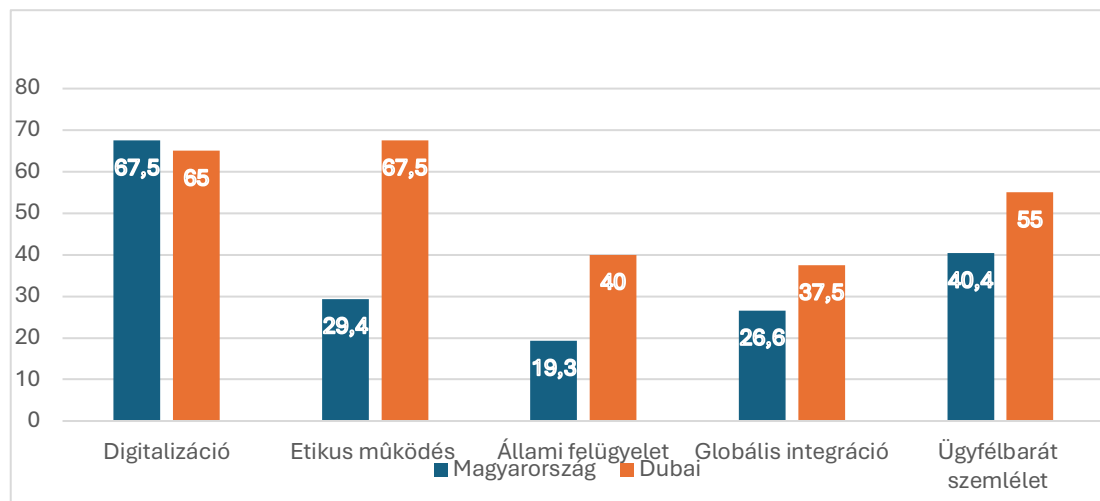
A kérdőív fontos blokkját képezte a digitalizációval kapcsolatos kérdések vizsgálata. Mindkét minta rendkívül magas szintű digitalizációt mutat, de Dubaiban az elutasítás gyakorlatilag nem létezik, és az elégedettség is szinte egyöntetűen pozitív. Magyarországon ugyan a használat szintje hasonlóan magas, de többen fogalmaznak meg kritikát, ami összefügghet a korösszetétellel, a digitális készségek különbségével és az eltérő ügyfélélménnyel. Az eredmény arra is rámutat, hogy Dubaiban a bankolás gyakorlatilag teljesen digitálisan integrált, a személyes fiókhasználat mellett vagy helyett a digitális csatornák váltak dominánssá.

A kérdőív egyik jövőorientált kérdése a mesterséges intelligencia és automatizált rendszerek szerepére vonatkozott a bankrendszer jövőjében. Itt mindkét országban egy árnyalt, vegyes kép rajzolódik ki. A bankok a jövőben mesterséges intelligenciát és automatizált rendszereket alkalmazzanak, ez nagyjából fele fele arányban jelent meg a támogatók és az elutasítók között Magyarországon. Dubaiban pozitívabb a kép, a válaszadók többsége fontosnak tartja az automatizált rendszerek alkalmazását. Mindebből az látszik, hogy egyik társadalomban sem tekintik magától értetődő áldásnak az AI-t. Dubaiban a technológiai fejlődéshez kapcsolódó narratíva sokkal pozitívabb ezért ott a bizalom az AI-ban is erősebb. Magyarországon a mesterséges intelligencia elfogadása lassabb, óvatosabb, és valószínűleg erősen függ az életkortól és a digitális kompetenciáktól.

A pénzügyi tudatosság önértékelése fontos változó volt, mert befolyásolhatja, hogy hogyan értékelik az emberek a bankrendszert, mennyire ismerik fel a kockázatokat, és mennyire élik meg átláthatónak a pénzügyi szolgáltatásokat. A Dubai minta lényegesen magabiztosabb a pénzügyi tudatosságot tekintve. Magyarországon ezzel szemben a pénzügyi oktatás hiánya, a korábbi negatív tapasztalatok és az idősebb korosztály dominanciája óvatosabb, kevésbé magabiztos attitűdöt eredményez.

Végül a kérdőív rákérdezett arra, hogy a válaszadók szerint mi lesz a jövő bankrendszerének legfontosabb jellemzője. Érdekes módon a két ország eredménye mindjárt egy közös pontban találkozik mindkét minta szerint a digitalizáció lesz a legmeghatározóbb tényező. Ez jól illeszkedik ahhoz, hogy mindkét helyszínen nagyon magas az internetbank és mobilbank használat, és a lakosság már most is a digitális bankolás keretei között gondolkodik. A Magyar válaszadók elsősorban technológiai és

ügyfélműködés szempontból gondolkodnak a jövő bankrendszeréről, míg Dubaiban az etikai, vallási és állami felügyeleti keretek is hangsúlyosabbak. Magyarországon a bankszektor jövőjét inkább technikai modernizációként, Dubajban egyfajta etikus, digitális és szabályozott ökoszisztémaként képzelik el. Ezt a mintázatot a 5. ábra ismerteti.

5. ábra: A jövő bankrendszerének legfontosabb jellemzői százalékos formában

Forrás: saját szerkesztés

Az egyik legérdekesebb különbség a két minta között az etikai és vallási elvek szerepének megítélésében jelenik meg. A Magyar társadalmi diskurzusban az iszlám pénzügy alig van jelen, inkább távoli, egzotikus jelenségként tűnik fel, mint valós alternatívaként. A Magyar válaszadók többsége nem hisz abban, hogy vallási szempontok integrálása önmagában bizalomnövelő lenne a pénzügyi rendszer megítélését sokkal inkább racionális, szabályozási és technológiai szempontok alapján közelítik meg.

A két minta összehasonlítása nagyon jól illusztrálja a dolgozat központi állítását a Magyar és a Közel-Keleti bankrendszer nem csupán szerkezetében, szabályozásában és szolgáltatáskínálatában tér el egymástól, hanem abban is, ahogyan a társadalom tagjai értelmezik, mennyire bíznak benne, és milyen értékeket várnak el tőle. A Magyar modell inkább állam és technológia centrikus bizalomra épül, míg a Dubai, az iszlám modellben a vallási etikai keret, a stabilitás élménye és a modern technológia együtt alkotja a bankrendszer legitimációját.

6.3. A szakértői interjúk összehasonlító elemzése

A kutatás kvalitatív részében öt szakértőt kérdeztem meg három Magyar banki dolgozót és két olyan szakembert, akik Dubaiban tevékenykednek, és az iszlám bankrendszerben van tapasztalatuk. Az interjúban feltártam, hogy miként gondolkodnak a bankrendszer stabilitásáról, a bizalomról, a digitalizáció hatásáról, illetve arról, milyen értékek és gyakorlatok mentén működnek a nyugati és az iszlám pénzügyi rendszerek. Az interjúk jól kiemelik a különbségeket illetve a hasonlóságokat is amelyek kiválóan bemutatják a régiók kulturális, gazdasági és szabályozási sajátosságait.

A három Magyar szakértő mindegyike több év szakmai tapasztalattal rendelkezik különböző területeken, A Dubai szakértők az iszlám bankrendszerben dolgoznak, magas szintű ismerettel a sharia-alapú pénzügyi elvek és a modern fintech szolgáltatások területén.

A bankrendszerek sikerességének elsődleges feltételében mind az öt szakértő kihangsúlyozta a stabil szabályozási környezetet. A Magyar szakértők szerint az EU-s integráció és a jogszabályi kiszámíthatóság jelent garanciát a pénzügyi stabilitásra. Ezzel szemben a Dubai szakértők a szabályozást elsősorban etikai és vallási keretként értelmezték.

Ez is jól mutatja, hogy míg Magyarországon a bankrendszer működése alapvetően gazdasági racionalitáson, addig a Közel-Keleten értékalapú, etikai és vallási normákon is nyugszik. Mivel a Magyar válaszadók a sikerességhez a digitalizációt és a kockázatkezelést tartották a legfontosabb tényezőknek, addig a Dubai szakértők a bank társadalmi felelősségét, az igazságos profitelosztást és a közös kockázatvállalást emelték ki.

A bizalom minden szakértő szerint kulcsfontosságú elem, azonban annak tartalma és alapja eltér a két régióban. Míg Magyarországon a bizalom intézményi, addig Dubaiban erősen értékalapú és kulturálisan meghatározott.

Magyar szakértők megközelítése alapján a bizalom sérülékeny, és az elmúlt években több alkalommal is megrendült. A devizahitelezés, banki botrányok, pénzmosás elleni ügyek egyaránt rombolták a bankok társadalmi megítélését. A Magyar szakértők szerint a hazai lakosság bizalma a legjobban a transzparencián, technológiai védelmen és az

ügyfélkiszolgáláson múlik. Egyik szakértő kiemelte, hogy a bizalom elvesztése sokkal gyorsabb folyamat, mint a bizalom kiépítése.

Ezzel szemben a Dubai szakértők szerint a bizalom jelentése sokkal mélyebb és komplexebb dolog. A bizalom alapja maga a vallási előírások betartása. Az ügyfelek elvárják a bank erkölcsi tisztaságát és a bank morális felelősséggel tartozik az emberek felé. A bizalom nemcsak intézményi, hanem kulturális és társadalmi érték is.

Amíg Magyarországon intézményi szinten gyökerezik a bizalom addig Dubaiban értékalapú, erkölcsi kötődéssel bír. A bizalom jelentőségében levő különbségek a banki termékekben és a szolgáltatások felépítésében is jól láthatók.

A Magyar szakértők etikai és társadalmi felelősségvállalásban elismerték, hogy az iszlám bankrendszer bizonyos etikai gyakorlatai például szolgálhatnak a Magyar bankok számára. Itt a kiemelték mint pozitív elem, a bankok transzparenciáját.

A Közel-Keleti interjúalanyok kiemelték, hogy a kamattilalom társadalmi egyenlőséget teremt, a bank nem zsákmányolhatja ki az ügyfelet és a nyereséget és a kockázatot is igazságosan kell megosztani.

A Magyar rendszer a globális nyugati modellhez igazodik, amely versenyalapú és profitorientált. Az iszlám rendszer viszont a társadalmi stabilitás és erkölcsi rend fenntartására törekszik.

A digitalizációhoz mindkét régió másképp viszonyul. A Magyar bankrendszer digitalizációja az elmúlt években gyorsult fel, de a szakértők szerint az ügyfelek technológiai érettsége nagyon eltérő, az idősebb korosztály nehezen alkalmazkodik.

A Közel-Keleti bankok már régóta a digitális innováció élvonalában vannak biometrikus azonosítás, blockchain megoldások, digitális identitás és az automatizált hitelbírálattal. A Dubai szakértők kiemelték azt is, hogy a digitalizáció ugyan csökkenti a személyességet, de a térség lakossága magas technológiai nyitottságot mutat, így a fejlődés természetes. Míg Magyarországon a digitalizáció elsősorban hatékonyságnövelő eszköz, addig Dubaiban a versenyelőny és a nemzetközi pénzügyi központi szerep megtartásának kulcsa.

A két régió digitalizációs különbségei jól mutatják az eltérő gazdasági és szabályozási környezetet. A fintech trendekkel való lépéstartásban a Magyar szakértők elmondták, hogy a bankok szeretnének lépést tartani, de a fejlesztések költségesek és a szabályozások gátolják a gyors teszteléseket. Míg Dubaiban a szabályozás támogatja az innovációt, a piac nyitott és versenyorientált illetve a lakosság gyorsan elfogadja az új technológiákat.

A két Dubai szakértő egyértelműen hangsúlyozta, hogy a kockázatmegosztás stabilabb pénzügyi környezetet teremt, a kamattilalom csökkenti a spekulációt és a túlzott eladósodást és etikusabb ügyfélbank viszonyt hoz létre. A Magyar szakértők ugyanakkor úgy látták, hogy ez a modell nehezen illeszkedne az Európai pénzügyi rendszer működésébe, mert más szabályozási logikára épül.

A jövőjére vonatkozó előrejelzések alapján Magyarország a felzárkózó, óvatos modernizáció útját járja míg Dubai a gyors, innovációvezérelt, értékalapú modernizáció útján halad.

A Magyar bankrendszer működésének középpontjában a stabil, kiszámítható szabályozási keretrendszer áll, amelyet az Európai Unió pénzügyi direktívái és prudenciális előírásai jelentősen formálnak. Az intézményi bizalom kiépítése és fenntartása kulcsfontosságú, hiszen a lakossági és vállalati ügyfelek korábbi negatív tapasztalatai mint például a devizahitelezési válság hosszú távon befolyásolják a pénzügyi intézmények társadalmi megítélését.

A Közel-Keleti, elsősorban Dubai szakértők válaszaiból az derül ki, hogy az ottani bankrendszer működését sokkal inkább etikai és vallási alapelvek határozzák meg. A sharia kompatibilis finanszírozás nem csupán gazdasági szabályrendszer, hanem egy olyan értékrend, amely a bank és az ügyfél közötti bizalmi viszonyt mély társadalmi és kulturális gyökerekhez köti. A Közel-Keleti szakértők szerint a bankrendszer sikerességének kulcsa nem csupán a technológiai fejlődésben rejlik, hanem abban is, hogy a pénzügyi szolgáltatások összhangban legyenek a társadalom erkölcsi értékeivel.

Az interjúk eredményei alapján jól látható, hogy a Magyar és a Közel-Keleti bankrendszer nem egymás ellentétei, de inkább különböző hangsúlyokkal működnek. A két modell együttes alkalmazása a nyugati rendszer technológiai és szabályozási stabilitásával, valamint az iszlám pénzügy etikai alapelveivel egy olyan hibrid megoldást

eredményezhetne, amely a jövő fenntartható, ügyfélközpontú és társadalmilag felelős bankrendszerének ideális mintája lehetne.

6.4. Személyes tapasztalataim a Dubai pénzügyi és banki rendszer működéséről

A Dubai tartózkodásom különösen meghatározó volt abból a szempontból, hogy korábban kizárólag Európai és azon belül Magyar pénzügyi környezetben éltem és végeztem tranzakciókat. A Közel-Keleti pénzügyi modell egyszerre modern és tradicionális, ami első ránézésre ellentmondásnak tűnhet, valójában azonban ez a kettősség adja a rendszer stabilitását és hatékonyságát.

Amikor megérkeztem Dubaiba, az első komoly lépés a helyi bankszámla nyitása volt. Már ez a folyamat is világossá tette számomra, hogy egy olyan rendszerben fogok mozogni, ahol az ügyfélazonosítás és az adminisztráció gyors, digitalizált, ugyanakkor rendkívül szigorú. Míg Magyarországon a banki ügyintézés hosszabb és adminisztráció igényes.

Ami számomra a legfeltűnőbb volt, hogy az ügyintézők nem tűntek túlterheltek vagy stresszesnek. A szolgáltatás minősége magas volt, az ügyfélkezelés kizárólag tiszteletteljes, rendkívül segítőkész és személyre szabott volt. A Magyar bankfiókokban sokszor tapasztalható, hogy az ügyintézők túlterheltek, az ügyfelek hosszú várakozási idővel szembesülnek, és a rendszer inkább a szabályok betartására fókuszál, mint az ügyfélélményre. Dubaiban ezzel szemben a fiókok modernek, elegánsak, az ügyintézők türelmesek és tisztelettudók és nincs ingerültség, nincs rohanó ügyintéző jelenség.

A személyes tapasztalatom alapján az ottani munkakultúra nem engedi meg az ügyfél lenézését vagy hátráltatását mivel Dubai a turizmusra épül ezért minden szolgáltató így a pénzügyi intézmények is professzionális, magas színvonalú ügyfélkezelésre törekszik. Dubainak érdeke, hogy a pénzügyi szolgáltatások világszínvonalúak legyenek.

Az adminisztrációban is hatalmas különbségeket fedeztem fel, minden banki dokumentum digitális formában érkezett illetve nem kellett személyes adatokat megadnom 5 különböző helyen.

A hétköznapiakban szinte alig találkoztam készpénzzel. Még a taxisok és a kisebb boltok is elfogadták a bankkártyát vagy a mobilfizetést. Ellenben itthon Magyarországon még mindig jelentős a készpénz használata.

A Közel-Keleten az internetes és telefonos csalások száma jelentős, ezt személyesen is érzékelttem. Többször kaptam olyan hívásokat, amelyek banki ügyintézőnek álcázták magukat, vagy sms formában adták ki magukat rend fenntartónak és hamis smst küldenek arról, hogy tartozásom van. Érzékelhető, hogy az ottani lakosság különösen óvatos és idejében felismerik ezeket a csalásokat. Ugyanakkor a bankok is gyorsan reagálnak ezekre a csalásokra.

A pénzügyek társadalmi megítélése egészen más a legfontosabb személyes tapasztalatom az volt, hogy Dubaiban a pénzügyek nem tabutéma, az emberek nyíltan beszélnek a befektetéseikről és a bankolás természetes része a mindennapi életnek. Magyarországon sokszor érzékelhető egy általános bizalmatlanság a bankokkal szemben, Dubaiban viszont a pénzügyi intézményekbe vetett bizalom sokkal magasabb.

Tapasztalataim alapján Dubaiban a banki folyamatok 100%-ban digitalizáltak míg Magyarországon még a felzárkózási szakaszban van. Dubaiban az ügyfél elégedettsége nem marketingfogás, hanem üzleti érdek. A Magyar bankrendszer sokat tanulhatna a Dubai digitalizációs gyakorlatból, az ügyfélközpontú szemléletből és az iszlám pénzügyi etika stabilizáló hatásaiból. Kint létem alatt mélyebben megértettem a bankrendszerek kulturális beágyazottságát és, hogy az etikai tényezők miként alakítják a pénzügyi szolgáltatások jövőjét.

6.5. Következtetések és javaslatok

A primer kutatás eredményei alapján egyértelműen látható, hogy a két rendszer között nem csak kulturális különbség van, hanem eltérnek demográfiai jellemzőkben, gazdasági környezetben és szocializációs különbségben is. A Magyar kutatásban résztvevők óvatosabbak, többszázalékuk válságot átélt idősebb korosztály, a Dubai minta fiatalabb és magabiztosabb pénzügyi kultúrával rendelkező csoportot jelenít meg.

A Magyar bankrendszer számára kulcskérdés a lakossági bizalom megerősítése. Ebben lehetne segítségül egy átláthatóbb kommunikáció a kockázatokról és feltételekről, a múltbeli hibák tanulságainak nyíltabb feldolgozása is hatást gyakorolhatna a lakossági bizalomra. A primer kutatás eredményei alapján a válaszadók túlnyomórészt az állami szabályozásra támaszkodnak, ezért egy szorosabb MNB bank ügyfél kommunikáció is javasolt lehetne.

A kutatás eredményei nem azt sugallják, hogy az iszlám modell jobb a nyugatinál, hanem azt, hogy bizonyos elemei átvehetőek lehetnének a Magyar rendszerben is mint például olyan konstrukciók kidolgozása, amelyek a túlzott eladósodás kockázatát mérséklék.

Noha a Dubai minta magas bizalomról és erős digitális jelenlétről tanúskodik, a globális pénzügyi környezet bizonytalansága miatt érdemes lenne erősíteni a nemzetközi átláthatóságot.

A primer kutatás rávilágít arra, hogy a bizalom, a stabilitás, a digitalizáció és az etika nem egymást kizáró, hanem egymást erősítő tényezők. A kutatásom eredményei azt szemléltetik, hogy mindkét rendszerben megvannak azok a tényezők, amelyek a hosszú távú stabilitás alapját képezik, ám ezek hangsúlyai eltérőek. A jövő pénzügyi modelljei sikereesebbek lehetnének, ha a technológiai innovációt etikus, átlátható működés és tudatosan felkészült ügyfélkör egészítené ki.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

A szakdolgozatom központi célkitűzése a Magyar és a Közel-Keleti különösen az Egyesült Arab Emírségekben működő bankrendszer összehasonlító elemzése volt. A vizsgálatom a bankrendszerek funkcionális, intézményi, szabályozási és kulturális vonatkozásait egyaránt elemezte.

A vizsgálati keret és a kutatási eredmények lehetővé tették számomra, hogy átfogó következtetést vonjak le arról, hogy milyen tényezők határozzák meg egy adott ország bankrendszerének stabilitását és társadalmi elfogadottságát.

A Magyar bankrendszer fejlődése szorosan összefonódott az ország gazdaságpolitikai változásaival. A rendszerváltás előtt egyszintű, államilag irányított bankrendszer működött, amelynek elsődleges feladata a központi tervek finanszírozása volt. A devizahitelezés elterjedése, a forint árfolyamának gyengülése, valamint a banki kockázatelemzés hiányosságai súlyos társadalmi és gazdasági következményekhez vezettek. Bár azóta a szabályozási környezet jelentősen megerősödött, a lakosság nagyobb része továbbra is bizalmatlan a bankrendszerrel szemben.

A Közel-Keleti bankrendszer különösen stabilnak bizonyult a 2008-as válság idején is, mivel az eszközalapú finanszírozás és a kockázatmegosztáson alapuló szerződésformák ellenállóbbá tették a bankokat a globális piaci változókkal szemben. Az Egyesült Arab Emírségekben a lakossági bizalom kiemelkedően magas, ami nemcsak az etikai alapokból, hanem a gyors és következetes digitalizációból is fakad.

A Magyar és Közel-Keleti modellek eltérő fejlődési pályát jártak be, mégis mindkettő életképes és stabil rendszert eredményezett. A fő különbségek azonban meghatározzák a lakossági bizalom szintjét és a pénzügyi kultúra sajátosságait. A két rendszer nem egymás alternatívái, hanem különböző környezetekhez kialakított optimális megoldások.

A szakirodalmi áttekintés és a primer kutatás eredményei egybehangzóan mutatják, hogy a bankrendszer stabilitása és társadalmi elfogadottsága a következő tényezőkön múlik.

- Szabályozási környezet és prudens működés: Ha a szabályozás túl laza, nő a kockázat, ha túl szigorú, visszafogja az innovációt. Magyarország az EU-s

szabályozások miatt stabil, de lassabb alkalmazkodású. Dubai rugalmasabb, mégis erős felügyelet alatt áll

- Etikai működés és transzparencia: A Közel-Keleti bankok magas etikai normák szerint működnek, amely növeli a lakossági bizalmat. Magyarországon az etikai működés kevésbé hangsúlyos kommunikációs elem, pedig a bizalom növekedésének az egyik legfontosabb eszköze lehetne.
- Technológiai fejlettség és digitális ügyfélélmény: A technológiai innováció mindenhol elengedhetetlen. Dubaiban gyorsabb, magasabb minőségű digitális szolgáltatásokat nyújt, míg Magyarország ezen a téren fejlődik, de nem teljesen egységes élményt nyújt.
- Lakossági pénzügyi tudatosság: A pénzügyi tudatosság magasabb szintje Dubaiban csökkenti a visszaélések arányát és növeli a stabilitást. Magyarországon a közepes tudatosság szerepet játszik a bizalom kialakulásában is.

A vizsgálataim alapján Magyarország számára három fő terület kínálkozik fejlesztésre. A Magyar bankrendszer sokat profitálhatna abból, ha az iszlám pénzügy etikus, átlátható működési elveit adaptálná. A kutatás alapján Magyarországon a pénzügyi tudatosság széles skálán mozog, de átlagosan közepes szintű. A tudatos ügyfél képes lenne felismerni a kockázatokat, elkerülni a visszaéléseket, és felelősen dönteni pénzügyei felett. Digitális és kiberbiztonsági fejlesztésekre is sor kerülhetne, mivel a digitalizáció felgyorsult, de a kibernetikus fenyegetések is erősödtek ezzel együtt.

Bár a Közel-Keleti bankrendszer stabil és modern, néhány fejlesztési irány megfogalmazható vele szemben. A globális gazdasági bizonytalanság miatt fontos a nyugati eszközök mélyebb integrálása, mivel ezek olyan kockázatkezelési és felügyeleti mechanizmusokat biztosítanak, amelyek képesek előre jelezni a pénzügyi sérülékenységeket, és időben beavatkozási lehetőséget adnak a szabályozó hatóságok számára. Az olyan módszerek, mint a rendszeres stresszteszt alkalmazása vagy a likviditási mutatók folyamatos monitorozása jelentősen növelhetik az iszlám bankrendszer ellenállóképességét, különösen a nem várt piaci sokkokkal és geopolitikai kockázatokkal szemben.

A dolgozatom eredményei arra mutatnak rá, hogy a bankrendszer stabilitása összetett, többdimenziós fogalom, amely nem pusztán a pénzügyi mutatókon, hanem kulturális,

etikai, szabályozási és társadalmi tényezőkön is múlik. A Magyar és a Közel-Keleti bankrendszer elemzése során világossá vált számomra, hogy két különböző történettel és értékrendi háttérrel rendelkező bankrendszer is képes stabil és a gazdaság igényeit kiszolgáló pénzügyi modellt létrehozni, mégis eltérő módon reagálnak a kihívásokra, különösen válsághelyzetekben. A Magyar és Közel-Keleti modellek eltérő utak mentén fejlődtek, de mindkettő értékes mintákkal szolgál a jövő bankrendszerei számára. A kutatás egy fontos felismerést hozott, a bankrendszerek jövője nem ideológiai vagy kulturális választás kérdése, hanem az adaptáció és a rugalmasság képessége határozza meg. A Magyar modell erőssége a szabályozási szigora és technológiai fejlődése, míg az iszlám rendszeré az etikai alapokból fakadó magas bizalom és társadalmi integráció. A két megközelítés kombinációja olyan hibrid modellt eredményezhetne, amely egyszerre stabil, átlátható és ügyfélközpontú. A fent említett lehetne a jövő ideális bankrendszere a véleményem szerint. A dolgozatom eredményei arra is rámutattak, hogy a bizalom a pénzügyi rendszer legfontosabb, mégis legsebezhetőbb erőforrása. Felépítése hosszú évek munkája, elvesztése pedig pillanatok műve lehet. A stabilitás megőrzése a jövőben csak úgy valósítható meg, ha a pénzügyi intézmények képesek egyszerre alkalmazkodni a technológiai, gazdasági és társadalmi változásokhoz, miközben a működésük alapját változatlanul az átláthatóság és a felelősségtudat jelenti.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Magyar Nemzeti Bank (2012): A Magyar bankrendszer története. MNB, Budapest.
2. Hull, J. C. (2018): Risk Management and Financial Institutions. Wiley, New York.
3. IMF (2020): Financial Sector Assessment Program. International Monetary Fund, Washington D.C.
4. Magyar Nemzeti Bank (2021): Pénzügyi stabilitási jelentés. MNB, Budapest.
5. Madura, J. (2021): Financial Markets and Institutions. Cengage Learning, Boston.
6. Cecchetti, S. G. , Schoenholtz, K. L. (2019): Money, Banking and Financial Markets. McGraw-Hill Education, New York.
7. OECD (2019): Financing SMEs and Entrepreneurs. OECD Publishing, Paris.
8. ECB (2020): Financial Integration Report. European Central Bank, Frankfurt.
9. Magyar Nemzeti Bank (2022): Fizetési Rendszer Jelentés. MNB, Budapest.
10. Blanchard, O. (2021): Macroeconomics. Pearson, London.
11. Saunders, A. , Cornett, M. M. (2018): Financial Institutions Management. McGraw-Hill Education, New York.
12. Varga József (2008): A bankrendszer működése, Sopron.
13. Szabó M. (2012): Az EU csatlakozás hatása a Magyar bankszektorra. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.
14. Reinhart, C. , Rogoff, K. (2009): This Time Is Different: Eight Centuries of Financial Folly. Princeton University Press, Princeton.
15. Mishkin, F. S. (2019): The Economics of Money, Banking, and Financial Markets. Pearson, Boston.
16. Levine, R. (1997): Financial Development and Economic Growth. Journal of Economic Literature, 35(2), 688–726.
17. Kovács Levente , Marsi Erika (szerk.) (2018): Bankmenedzsment, Banküzemtan. Magyar Bankszövetség, Budapest.
18. Saunders, A. , Allen, L. (2010): Credit Risk Management in and out of the Financial Crisis. Wiley, New York.
19. Levine, R. (1997): Financial Sector Policies and Economic Growth. The World Bank, Washington.
20. Diamond, D. , Dybvig, P. (1983): Bank Runs, Deposit Insurance, and Liquidity. Journal of Political Economy, 91(3), 401–419.
21. Várhegyi É. (2018): A Magyar bankrendszer átalakulása és kockázatai. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.
22. Csávás Cs. (2010): A devizahitelezés kockázatai Magyarországon. MNB, Budapest.
23. Magyar Nemzeti Bank (2020): Pénzügyi stabilitási jelentés. MNB, Budapest.
24. Magyar Nemzeti Bank (2023): Makrogazdasági és pénzügyi áttekintés. MNB, Budapest.
25. Islamic Financial Services Board (IFSB) (2023): Islamic Financial Stability Report. IFSB, Kuala Lumpur.
26. Chapra, M. U. (2008): The Islamic Vision of Development. Islamic Development Bank, Jeddah.

27. El-Gamal, M. A. (2006): Islamic Finance: Law, Economics, and Practice. Cambridge University Press, Cambridge.
28. Iqbal, Z. , Mirakhor, A. (2011): An Introduction to Islamic Finance. Wiley, Hoboken.
29. Hasan, M. , Dridi, J. (2010): The Effects of the Global Crisis on Islamic and Conventional Banks. IMF Working Paper, International Monetary Fund, Washington D.C.
30. IMF (2022): Global Financial Stability Report. International Monetary Fund, Washington D.C.
31. Transparency International (2022): Corruption Perceptions Index. Transparency International, Berlin.
32. NBD Bank (2023): Fraud and Cybercrime Annual Report. NBD Bank, Dubai.
33. Islamic Financial Services Board (IFSB) (2015): Islamic Financial Services Industry Report. IFSB, Kuala Lumpur.
34. Bryman, A. (2016): Social Research Methods. Oxford University Press, Oxford.

Elektronikus hivatkozások

1. Magyar Nemzeti Bank (2021): Pénzügyi stabilitási jelentés.
<https://www.mnb.hu/letoltes/penzugyi-stabilitasi-jelentes-2021.pdf>
(Utolsó letöltés: 2025. Szeptember 22.)
2. Islamic Financial Services Board (2023): Islamic Financial Stability Report.
<https://www.ifsb.org/sec03.php>
(Utolsó letöltés: 2025. Szeptember 25.)
3. Transparency International (2022): Corruption Perceptions Index.
<https://www.transparency.org/en/cpi/2022>
(Utolsó letöltés: 2025. October 3.)
4. NBD Bank (2023): Fraud and Cybercrime Annual Report.
<https://www.emiratesnbd.com/en/about-us/reports>
(Utolsó letöltés: 2025. October 7.)
5. IMF (2022): Global Financial Stability Report.
<https://www.imf.org/en/Publications/GFSR/Issues/2022/10/11/global-financial-stability-report-october-2022>
(Utolsó letöltés: 2025. October 7.)

MELLÉKLETEK

Primer kutatási kérdőív

Neme:

- Nő
- Férfi

Életkor:

- 18–25 év
- 26–35 év
- 36–50 év
- 51 év felett

Ön mennyire bíz meg a Magyar bankrendszerben? (1 = egyáltalán nem bízom, 4 = teljes mértékben bízom)?

- 1 = Egyáltalán nem bízom
- 4 = Teljes mértékben bízom

Ön szerint mennyire stabil a Magyar bankrendszer a gazdasági válságok idején?

- Nagyon instabil
- Inkább instabil
- Inkább stabil
- Nagyon stabil

Milyen tényezők befolyásolják véleménye szerint a bankrendszerbe vetett bizalmat?

- A bankok átláthatósága
- A vezetők etikus viselkedése
- Az állami szabályozás
- A korábbi válságok tapasztalatai
- A technológiai biztonság

Tapasztalt-e valaha banki visszaélést?

- Igen
- Nem
- Nem tudom megítélni

Használ-e Ön internetbankot vagy mobilbanki alkalmazást?

- Igen, rendszeresen
- Igen, alkalmanként
- Nem, de tervezem
- Nem és nem is tervezem

Mennyire elégedett a digitális banki szolgáltatásokkal?

- 1 = Egyáltalán nem
- 4 = Teljes mértékben

Mennyire tartja fontosnak, hogy a jövőben a bankok mesterséges intelligenciát és automatizált rendszereket alkalmazzanak?

- Egyáltalán nem fontos

- Inkább nem fontos
- Fontos
- Nagyon fontos

Hallott-e már az iszlám bankrendszeréről?

- Igen
- Nem

Az iszlám pénzügy egyik alapelve a kamattilalom (riba). Ön szerint ez mennyire járulhat hozzá egy etikusabb pénzügyi rendszerhez?

- Egyáltalán nem
- Inkább nem
- Inkább igen
- Teljes mértékben

Ön szerint az etikai és vallási alapelvek beépítése a banki működésbe növelné a bizalmat a pénzügyi rendszer iránt?

- 1 = Egyáltalán nem
- 4 = Teljes mértékben

Mennyire tartja magát pénzügyileg tájékozottnak?

- 1 = Egyáltalán nem
- 6 = Teljes mértékben

Ön szerint a jövő bankrendszerének legfontosabb jellemzője a következő lesz:

- Digitalizáció
- Etikus működés
- Állami felügyelet
- Globális integráció
- Ügyfélbarát szemlélet

English version of the primary research

Gender

- Female
- Male

Age

- 18–25
- 26–35
- 36–50
- 51+

How much do you trust the Islamic banking system?

- 1 = Do not trust at all
- 4 = Fully trust

In your opinion, how stable is the Arab banking system during economic crises?

- Very unstable
- Rather unstable
- Rather stable
- Very stable

Which factors influence your trust in the banking system?

- Transparency of banks
- Ethical behavior of leaders
- State regulation
- Past crisis experience
- Technological security

Have you ever experienced any kind of bank-related fraud or misconduct?

- Yes
- No
- Cannot judge

Do you use internet banking or mobile banking applications?

- Yes, regularly
- Yes, occasionally
- No, but I plan to
- No, and I do not plan to

How satisfied are you with digital banking services?

1 = Not satisfied at all

4 = Fully satisfied

How important do you think it is for banks to use artificial intelligence and automated systems in the future?

- Not important at all
- Rather not important
- Important
- Very important

How financially knowledgeable do you consider yourself?

1 = Not knowledgeable

6 = Very knowledgeable

In your opinion, what will be the most important characteristic of the future banking system?

- Digitalization
- Ethical functioning
- State regulation
- Global integration
- Customer-friendly approach

Do you think that Sharia-compliant banking principles (such as interest prohibition, risk-sharing, and ethical investment rules) can contribute to a more stable financial system?

- Yes
- No
- Partly

Szakértői interjú kérdéssor

- 1) Mutakozzon be röviden, milyen területen dolgozik, és milyen tapasztalatai vannak a bankrendszerrel vagy pénzügyi szektorral kapcsolatban?
- 2) Ön szerint mik a legfontosabb tényezők, amelyek befolyásolják egy ország bankrendszerének sikerességét?
- 3) Mennyire fontos Ön szerint a bizalom a pénzügyi szektorban?
- 4) Lát-e olyan gyakorlatokat a Közel-Keleti vagy iszlám bankrendszerből, amelyek példaként szolgálhatnak a Magyar bankok számára etikai vagy társadalmi felelősségvállalás terén?
- 5) Ön szerint a digitális transzformáció és az automatizáció milyen hatással lesz a pénzügyi stabilitásra és az emberi kapcsolatokra a banki szférában?
- 6) Milyen irányban látja fejlődni a bankrendszereket a következő 10–20 évben Magyarországon és a Közel-Keleten?
- 7) Mennyire tudnak a bankok lépést tartani a nemzetközi fintech trendekkel és az ügyfelek elvárásaival?
- 8) A kamatmentesség és a kockázatmegosztás elve mennyiben járulhat hozzá egy bankrendszer hosszú távú stabilitásához?
- 9) Ha össze kellene foglalnia: melyik bankrendszer modellje (nyugati vagy iszlám) áll közelebb az ideális, fenntartható pénzügyi működéshez, és miért?

TARTALMI KIVONAT

A szakdolgozat a Magyar és a Közel-Keleti bankrendszer összehasonlító elemzését mutatja be, különös hangsúlyt helyezve a stabilitás, a bizalom, a kockázatkezelés, valamint a digitalizáció szerepére. A dolgozat első része áttekinti a bankrendszerek elméleti alapjait és történeti fejlődését, kiemelve a Magyar bankrendszer átalakulásának főbb állomásait, az EU-csatlakozás hatásait és a 2008-as válság következményeit. Ezt követően részletesen bemutatásra kerül a Közel-Keleti, elsősorban iszlám alapelvekre épülő banki struktúra, amely a kamattilalomra, a kockázatmegosztásra és az etikus működésre helyezi a hangsúlyt. A primer kutatás keretében Magyar és Dubai válaszadók bankrendszerrel kapcsolatos attitűdjeinek összehasonlítása is megtörténik, amely rávilágít a két régió lakosságának eltérő bizalmi, technológiai és pénzügyi tudatossági mintáira. A dolgozat eredményei alapján megállapítható, hogy a bankrendszer jövőbeli stabilitásának kulcsa a digitalizáció, a fejlett kiberbiztonsági megoldások alkalmazása, valamint az átlátható és etikus működés előtérbe helyezése.

SUMMARY

This thesis presents a comparative analysis of the Hungarian and Middle Eastern banking systems, with particular emphasis on financial stability, public trust, risk management, and the role of digital transformation. The theoretical section outlines the historical development of banking structures, focusing on the evolution of the Hungarian banking system, the impact of EU accession, and the consequences of the 2008 financial crisis. The study also examines the Islamic banking model, which operates on principles such as interest prohibition, risk-sharing, and ethical finance, offering an alternative approach to conventional Western banking practices. A primary research survey compares the perceptions of Hungarian and Dubai respondents, revealing significant differences in trust levels, digital readiness, and financial awareness shaped by cultural, economic, and demographic factors. The findings highlight that the long-term stability of banking systems depends on the integration of advanced digital solutions, strong cybersecurity measures, and transparent, ethically grounded operations. The thesis concludes that these elements together form the foundation of a resilient and future-oriented financial sector